

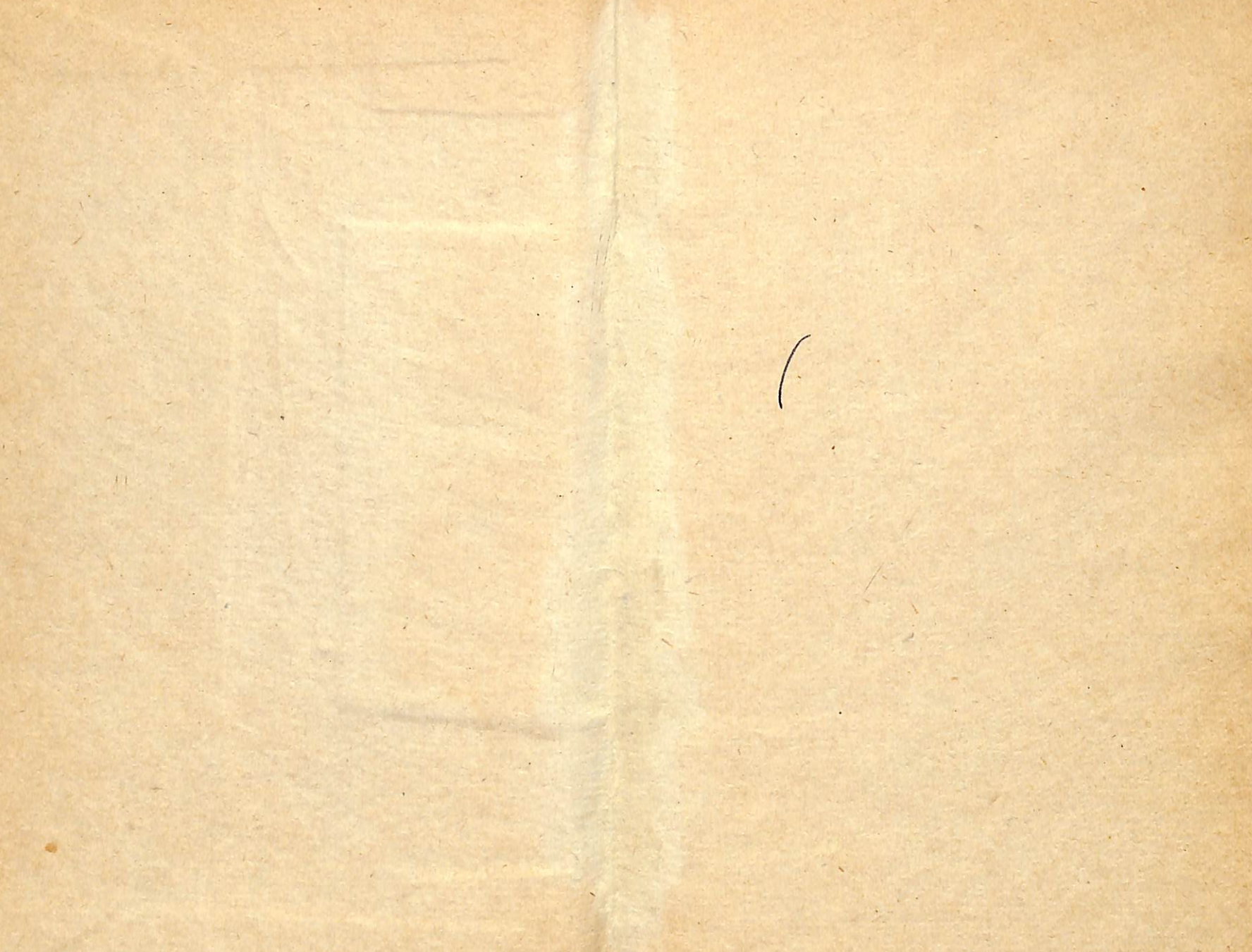
Handwritten text in Georgian script: *განმარტებული ლექსები*

Handwritten text in Georgian script: *ლექსები*

Handwritten text in Georgian script: *განმარტებული 1927*

891.99

L-33

ՀԱՆՔԻՆ ԿԱՐՈՒԺԱՆ

ՍԱՐՍՈՒՌՆԵՐ

ՎՈՆԵՑԻԿ — Ս. ԴԱՋԱՐ

1927

891.99

4-34

Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՓՈՐՐԻՆԵՐՈՒ
Խնամառուր - Ներկայացուցիչ
Մայրը՝ Ա. ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԱՐԻՆԵԱՆ
Հասցե՝ :

EASTERN GUIDE TRADING CO.
24 East 21st St., New York

ՍԱՐՍՈՒՈՆԵՐ

891.99
4-33

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ՍԱՐՍՈՒՌՆԵՐ

Ք. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ — Ս. ՂԱԶԱՐ
1927

37500/37

12 MAR 2011

09 AUG 2013

ԿԸ 20 Ն Ե Մ

ԽՈՐԻՆ ԵՐԱՆՏԱԳԻՏՈՒԹԵԱՄԲ

Մ Ո Ւ Ր Ա Տ Խ Ռ Ա Փ Ա Յ Է Լ

ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՈՒ

ԱՆՄԱՀ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

4155-76

ՄՈՒՍԱՅԻՆ

— « Թեւերս, ուղիղ դէպ ի բարձունքըդ վըսեմ՝
Քնարըդ կ'ուզեն, կ'ուզեն քընարդ. երկընցորս
կը տրոփէ մէջս երգերու սաղմն. կը սպասեմ.
Ե՞րբ պիտ' տըրուի անոր ծնուցիչ քու համբոյր »

Երգէլ կ'ուզեմ. — Թող սարսըռայ բընութիւնն
Մատերուս տակ, ինչպէս մօր ծիծն հոլանի՝
Մանկան առջի բընազգական դըպչելուն.
Եւ կեանքը Թող շըրթունքիս վրայ լուծանի »

Երգէլ կ'ուզեմ. — որոտներն ի՞նչ կ'ըսեն մեզ,
Կ'առնէ խօսք մ' հոջն ամպէն, հովէն ալ՝ ջաղաց.
Բա՛ռ ունի աստղն. — երգէլ, երգէլ կ'ուզեմ ես,
Ձի կը խօսին երգով Բնութիւնն ու Աստուած »

Կ'ուզեմ ծովուն հետ սիրտ սըրտի ես յարիւլ,
Իմ անհունիս մէջ այդ անհունը թաղել.
Բուռն իղձն ունիմ մըրըրկին հետ մաքառիւլ,
Եւ գլուխս ի՛նն գաղտնիքներուն դէմ բախել »

Գըրուած է Սէրն՝ վարդին, Հաւատքն՝ աստղին վրայ.
Զանոնք հեղել կ'ուզեմ՝ քնարի շըրթունքով.
Կ'ուզեմ բնութիւնն յօրինել քօղ մը ծաղկեայ՝
Մտածման ամէն ձեւ իր ներքեւ քօղելով:

Տո՛ւր, ո՛վ Մուսայ, տո՛ւր այդ քընարըդ բըռնած.
Պիտ' իմին սիրտս, իմին աշխարհս ըլլայ ան՝
Ուր գաղափարն՝ պիտի բնակի զերդ Աստուած,
Վե՛հ գաղափարն աչքերով բո՛ց, թռիչքով լայն:

Անոր վըրայ պիտի հալի խանդն հողւոյս,
Անոր վըրայ պիտի սիրտս յար քըրտընի,
Ինչպէս կարմիր և սարսըռուն արշալոյս
Մը՝ սեղերուն, հասկերուն վրայ գարունին:

Պիտի այդ քնարը կապէ իմ շըրթներուն
Ժողովուրդին շըրթունքը հուր, սիրադին,
Եւ պիտի այդ համբոյրն ըլլայ բուռն, անհուն,
Համբոյրին պէս՝ տըրուած ծովէն եղերքին:

Երգերն անոր պիտի պատմեն Սարսուռներ՝
Մարմնաւորած իմ արիւնէս, շարժումէս,
Ներշնչելով տողեր, փուշի ահօսներ,
Ուր, հողմակոծ, պիտ' ծըլի վիշտն աղեկէզ:

Պիտի մընչէն զարհուրանքները կեանքին՝
Մէջը սուգած՝ արդարութեան, բարութեան.
Սըրբազան քնար, պիտ' լարերն իր մըկըրտովին՝
Մարտիրոսուած եղբայրութեան աւազանն:

Ո՛վ սուրբ Մուսայ, Մուսայ մատաղ լանջաբաց,
Կարծես դեռ նոր ձըգած աստղէ օրոցքդ հուր.
Ո՛վ վարդ կոյս, դո՛ւ, ժողովուրդին խոստացուած,
Լայն սերերո՛ւ դու խոստացուած, քնարըդ տո՛ւր:

Երիտասարդ՝ բայց շուտ ծանցած շատ բաներ՝
Գիրկըդ կու գամ երազելու առանձին.
Մէկդի թողած եմ ժըպիտ, խաղ ու պարեր,
Նորընծայ եմ գաղափարի աշխարհին:

Թեւերս՝ ուղիղ դէպ ի բարձունքըդ վըսեմ՝
Քնարըդ կ'ուզեն, կ'ուզեն քընարդ. երկընցուր:
Կը տրոփէ մէջս երգերու սաղմն. կը սպասեմ.
Ե՛րբ պիտ' տըրուի անոր ծնուցիչ քու համբոյր»:

Այսպէս ըսի — Եւ պատասխանն աղեկէզ՝
Մուսան՝ վերէն հովին յանձնեց դէպ ինծի.
— «Տենչիդ ըզգոյշ, այս քընարս է շինուած, տես,
Սեւ նոճիէ, փթթում մահուան աւիշի:

Թ՛ըշուան հոգի, անոր լարերն են բերուած
Փեթըռուած գանգուրներէն որբերուն.
Կ'երթան երգերն, հեւհեւալով, սըրընթաց,
Ուր որ կ'երթայ ոտքը բոպիկ՝ խեղճութիւնն:

Հեռո՛ւ ասկէ. — գիտցած ըլլաս՝ որ այս քնար՝
Քամահրանքով պիտ' անտեսեն ձերիններ. —
Զի օտարին ոսկւոյն քով իսկ՝ ձեր գոհար՝
Աչքերնուդ շող մըն ալ, ըստէպ, չի ցայտեր:

Պիտի գոցէ իրենց ալիքը բուստերդ,
Եւ փուշերու, եղիճներու մոխիրով
Պիտի թաղեն կայծերն հոգւոյդ բոցակերտ՝
Նըւագներուդ ողբը քեզի՛ դարձնելով:

Հեռատեսէ. ապագայդ խիստ մըթին է.
Հեռատեսէ. գերեզման մ'է ապագայդ. —
Խանձարուրեդ պիտի օրոցք մը չելլէ.
Պիտ' չըգըտնես միջոց թռիչքիդ համեմատ:

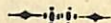
Ժողովուրդին ըլլալ կ'ուզես՝ մօ'րդ չեղած .
Ծնողքիդ արցունքը քու դարձիդ կը սպասէ .
Արեւմուտքի մէջ ծաղիկներդ ընձիւղած
Պիտի խորշակն Արեւելքի ազազէ :

Մըտածումի, ըզգացումի այս ճամբուն՝
Խընդի արեւը չէ սըփռած իր չէկ բաշ .
Հոն կը շըրջի Աբովեանի մ' հէգ ուրուն,
Հոն Դուրեանն է լացած, տըխրած Պէշիկթաշ :

Ի'նչ, կ'ուզես քնարն, որուն շանթերը մէջի՝
Պիտի հաճոյ չըմըռնչեն շատերուն .
Որուն վրայի քօղն է սեւ քօղ մը խեղճի,
Թէպէտ ըլլայ մէջն արշալոյս մը շողուն :

Ի'նչ, այս քընարը կ'ուզես, քնար սեւ փայտէ՝ —
Այս՝ վէրքերու դործի մըն է, այս է հուր .
Ապագայդ է, այս՝ դադաղդ է, անոնդ է » : —
Ես, անյողդողդ, ըսի անոր .

— Ըլլայ, տուր : —

ՀԱՅՐ, ՕՐՀՆԷ՛

Հայր իմ, օրհնէ. ժամը հասաւ. պիտ' երթամ.

Նոր կեանք մ' ինծի կը սպասէ:

Պատանութիւնն ես թողուցի. նոր արիւն

Երակիս մէջ կը վազէ:

Յառաջ, յառաջ. — գըլուխս ետ չեմ դարձըներ.

Երկընքէս վար թող իյնան

Անվիշտ կեանքիս ամէն աստղեր. հոգըս չէ.

Անցեալս իջնայ թող դամբան:

Օհ, ինծի ի՞նչ՝ թէ կը փետեմ վարդին թերթ,

Եւ փուշին կեանք կու տամ միշտ,

Թէ գըրկաբաց յորձանքին մէջ կը նետուիմ. —

Խինդս է՝ ձանձրոյթ, սէրս է՝ վիշտ:

Ամէն խայտանք ջախջախեցի սըրտիս մէջ. —

Չեմ վախնար սեւ ծըծեղէ.

Վաճէ մըտնող կոյս մ' եմ՝ որ խըզուած իր վարսեր՝

Անխիղճ, անհոգ, կը դիտէ...

Հայր, ես կ'երթամ այն ճամբայէն՝ որ ճերմակ
Մաղերուդ զիս կը տանի,
Վաստակաբէկ ոսկըրներուդ, ծեր սըրտիդ
Եւ սէրերուդ կենդանի...

Բաւական է. — աշխատեցար, կըրեցիր.
Ամէն նեախ, հարուածի,
Վահան եղար ինծի համար. հոգիդ է՝
Որ հոգւոյս մէջ կը յածի:

Իմ արիւնս է գոյացած քու քըրտինքէդ. —
Յոգնութեանդ ծիլն եմ տըխուր:
Հոգիդ, կաղնի. երբ կուրծք կու տար մըրըրկին՝
Ես շուքին տակ, հանգիստ, լուռ

Կը մեծնայի: — Հարկ է հիմա ակ հանգչիս
Եւ ես քեզի յաջորդեմ . . .
Խոնջէ՛նք, խոնջէ՛նք. — Կ'ուզեմ կըռուիլ, աշխատիլ,
Ելլել կեանքին, կեանքին դէմ . . .

Հայր իմ, օրհնէ. դողդոջ ձեռքերդ դըլխուս դիր.
Թող մատերէդ կաթի վար
Աղօթքդ՝ եկած հոգւոյդ պայծառ խորանէն:
Վերջին ժամն է. օրհնէ, հայր:

...>>>...

ՁԻՒՆ Ե ԴԱԳԱՂԸ

4155-16.

Հոս կը պառկի: — Ոսկի ձեղուն չըկայ վրան.
 Եւ պատկեր պերճ, գիպակազարդ, անսասան
 Յուրտը գըրսի՝ ներսի տաքէն չեն բաժներ.
 Նըկարներէ նըկար մըափուն իր աչքեր
 Հէշտ երաղի մ'ետեւէն չեն թափառիր.
 Եռոտանւոյն վըրայ հալուէն չի վառիր:
 Հոս կը պառկի: — Քուն մըն է այդ՝ որ երբեք
 Պիտ' չըբանայ իր այդ գոցած աչերն հէգ.
 Գիշեր մըն է՝ որուն արդանդը մուծի
 Պիտ' չհըղանայ արշալոյս մ' իսկ՝ որ փըթթի:
 Ան իր գըլուխն կըռըլտինով վար գըրաւ,
 Եւ աղօթքով ալ պիտի վեր չառնէ բնաւ: —
 Երէկի ձիւնն անոր դագաղ մ'է ճերմակ,
 Այսօրուան ձիւնն ալ՝ կափարիչ մ'ըսպիտակ. —
 Բնութիւնն ուղեց այդ մարմինին մերժըած
 Պատըսպարան մը նըւիրել, ո՛հ, առա՛նց
 Մըտածելու թէ գերեզման մը կու տայ:

Հէգ մոլորած, սա գինետան մօտակայ
Դրոնէն ելաւ, և անգիտակ, խօլ, ինքնին,
Ինկաւ դըրան առջեւը սա պալատին:
Արբեցած էր: Ձեան մէջ ըլլալը չըզգաց.
Արդէն հիւղին ան ո՞ր խորշն էր ջերմ գըտած:
Հոս չըկար վիշտ, չըկար լալօնը մանկան,
Եւ ողբը մօր ալ անկարող գիեցման.
Չըկար խեղդուկ ձեղուն, խաւար և բորբոս,
Չըկար մըրուրն առկայծ ճրագին. — լաւ էր հոս: —
Լաւ էր այստեղ: —

Սառ բուրգին տակ եղաւ սառ,
Եւ սա քարէ սեմին վըրայ դարձաւ քար,
Հոն գընելով ահաւելութիւնը կեանքին.
Եւ իր ուրուն պըտտցնելով՝ ներսն հէշտին
Նընջողներուն երազին մէջ, իբր օձ մի՛
Որ զինք ճընշող գաւազանին կ'ոլորտի:

Ա՛լ բնութիւնն այս իր խորթ որդին ընկեցիկ
Մոռացօնքի մէջ թող պատէ. թող մարդիկ
Վաղն՝ այս իրենց խեղճ աքացածը տանին
Լըռութեան ծոցն — երկրորդ աշխարհը մերին —
Երազանքի համար է մեր օրօրանն,
Ու անկողինն՝ յոյզի, շիրիմն՝ լըռութեան . . .
Դէմքն հեգնութեամբ մը դարձած է երկընքին՝
Ուրկէ չող մ'իսկ չընկաւ անգունդն իր կեանքին.
Ուրկէ խուսած մէկ կաթիլ մ'իսկ կասկտագոյն՝
Չըմիացաւ իր ովկիան սեւերուն.
Մինչ շատերուն անծիր դըմբէ՛թ խընդութեան,
Իրեն համար նեղ առաստաղ մ'եղաւ ան.
Եւ չըսըփռեց լոյս մ' իր քայլին այցելու՝
Որ, մոլորած, կ'երթար եղտիւրն ախտերու,

Այդ երկինքն, ո՛հ, տըւաւ անոր օրերուն
Սեւ հիւղ մը լոկ, և գիակին՝ ճերմակ ձիւնն:

. . . Պիտի փայլի վաղն արեգակն անոր վրայ,
Այդ մեծ ճըրագն որ կոյր երկրիս լոյս կու տայ.
Եւ պիտի ձիւնը շողշողայ ցուրտ մարմնոյն՝
Պըտուտքելով անոր դեռ սեւ մաղերուն,
Ինչպէս ճերմակ եղեամն հովէն կը թըրթռայ՝
Սեւ վեհութեամբ կանգուն նոճի մը վըրայ:
Վաղը, Ժողովուած վառարանի մը չորս գին
Մինչդեռ Ժըպտով մը որդիներն հարուստին
Գիւրկերէ գիրկ պիտի կայտուն, — ըստորեւ,
Հոն հիւղին մէջ, ցուրտ անկողնի մը առջեւ՝
Որ դասարկ է, խեղճին տըղաքն անխընայ
Պիտի ճըւան. — «Հայրիկն, հայրիկը չը կայ»:

Ո՛վ լըքուածներ փոքրիկ, նօթի, ցըրտահար,
Պիտի այլեւըս չըգառնայ ձերին հայր.
Թերեւս առանց ողբացուելու ձեզմէ՝ զայն
Փութկոտօրէն մոռացումի հողին տան. —
Ձի մարդըս այնքան կը շտապէ՝ մէջտեղէն
Վերցընելու իրեն նըմանը արդէն:
Ան հոն է, հոն, հեռուն մեծ տան մը սեմին՝
Ա՛լ անկենդան տարածուած է իր մարմինն:
Հոն սըգաւոր աչք մ'իսկ չըկայ՝ որ զինք լայ. —
Դադաղի ծածքը սեւ չիշնար իր վըրայ:
Յաւերժօրէն գիշերն իջաւ ծոցին մէջ.
Թոյլ երակները չունին ալ ելեւէջ.
Յուրան իր ներսի՛ գուրսի ցուրտին միացած՝
Խեղճն ըրին մարդ մը սառույցէ յօրինուած.
Սեւ քուրջերուն, կընճիւններուն մէջ ճակատին
Կը քընանայ կարծես սոսկուամ ահագին.

Կէս բաց շըրթներն (ձիւնէ ակօս գէմքին վրայ)
Կ'ըսեն կարծես. — « Ինչ գերեզման մ'աւ չըկայ » : —

Պիտի բացուին դռներն հիմայ պալատին.
Պիտ' միանայ ծիծաղ մ' հիմակ այս սուգին:
Ոտքի ծայրով գիակը ցուրտ, վըշտակիր՝
Պիտի շարժեն և պիտ' ըսեն. — « Արթընցիր » : —
Եւ իր գըլուխն աստիճանէն մարմարեայ
Սալատակին քարին, անշունչ, պիտ' իյնայ . . .

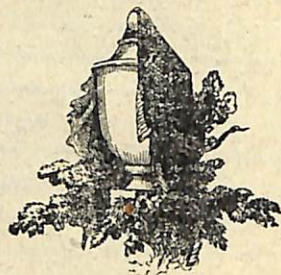
(Ո՛հ, ո՛վ Տէր իմ, Տէր անայլայլ, անվըրդով,
Է՞ր կը փըշըրես ալիքն՝ եկող ալիքով.
Է՞ր կը յանձնես տերեւը՝ դուժ մըրըրկին,
Լէրան աւազն՝ հեղեղներուն մոլեգին.
Է՞ր կը մասնես մարդը՝ մարդուն կեղեքման
Եւ հէգ ճակատը՝ ոտքերու յաղթական):
Ո՛ն, արթընցիր: — Եւ պիտի ան նընջէ գեռ:
Պիտի ըսեն. — « Հողին տըւէք. չը խըմէր » : —
Ի՞նչ, չը խըմէր: — Ոճիր մ'է այդպէս խորհիւ
Դատաստան մ'է քարէ սրտի, մըտքի շիւ:
Մենք, անձնապուրծ, նաւուն վըրայ ջըրհերձիկ՝
Անոր համար ուսման լաստ մ' իսկ փըշըցինք,
Եւ արդ կ'ապշինք չըգըտնէնտու համար զայն՝
Հոս, ծովեղերքն ազատութեան, փըրկութեան:
Անգէտ մանուկ մըն էր առաջ՝ որ ամէն
Մեր անարդար թողլըքումի շարժումէն՝
Սահմըռկելով իջաւ դէպ ի ցուրտ պատրանք.
Ու երէկուան հէգ մերժըւածն (այս գիտնաք)
Այսօրուան կոյր կորսըւածն է՝ զոր կ'ատեն:
Այն նօթի տղան՝ որ կը վընտուէր մեր դըռնէն՝
Այս մոլորած մարդն է, որ մեր սեմին վրայ՝
Կը դառնայ վրէժը սըրբազան և հըսկայ:

Ան՝ մեր հրածն է, որ խոցոտ քան թէ գինով,
Հոս տեղ ինկաւ, պատէ ի պատ երթալով:
Ի՞նչ, մաքրափայլ շիթը պղտոր ուղխին վրայ
Կը կաթեցնէք, և կ'ուզէք ալ պայծա՞ռ մնայ:
Թարմ տունկին չէք տար ոռոգումն կենսական,
Սիւքի համբոյրն, լոյսի հեղեղը գարնան,
Եւ կ'ուզէք ալ՝ որ հողմավար, ազազուն,
Անցքին վըրայ չըկառչի՝ ձեր ոտքերուն:

Աղքատութիւնն ըղմարդ կ'ընէ ակտաւոր.
Բիւր գինովին ինն հազարն են չըքաւոր:
Ձերենք մոռցող աշխարհն մոռնալ կը ճըգնին՝
Աւքոլի մէջ խեղդելով կեանքը վըշտին:
Կ'ուզեն իրենց հաւաքին մէջ ու լըքման,
Եւ լացին խորն իրենց կընծ և մանկան՝
Գըտնել ցնորքի մը երազներն սատափէ
Եւ խնդ մ'որ թոյլ ուղեղը լոկ կը խաբէ:
Կ'ուզեն քողեր ձըգել իրենց աչքերուն՝
Որ չըկարգան ճակատագրին տողն-արիւն,
Որ չըտեսնեն մռընչող ալիքն ոտքի տակ,
Եւ գըլխու վրայ՝ գիշերուան սեւն այլանդակ.
Որ չըտեսնեն նոյն իսկ զիրենք, սեւ, թաղուած
Կիսով չափ խորը դամբանի մ' մըթամած,
Նըման լացող ուռենիի մ' որ, աըկար,
Կ'իջեցընէ գըլուխը մուծ վըհէն վար:
Եւ այսպէս, ո՛հ, նըման շուքին, սարսուռին՝
Հորիզոնէն դողըղալով կը սառնին:
Ձերենք յիշող լոկ կը ձըգեն, մերկ, անտէր,
Խոնաւ հիւղին մէջ վիժած, փոքր անդամներ.
Տալով (տըխուր ժառանգ՝ որ միշտ կը մընայ)
Իրենց անցեալն՝ անոնց իբրեւ ապագայ:
Կ'երթան, կ'երթան փուշի մէջէ և ձիւնի. —

Փուշին վըրայ կը սրըսկեն շիթն արիւնի
 Բաց վերքերէ, և ձիւնին վըայ կը թողուն
 Կաղապարներն իրենց նիւար, ցուրտ մարմնոյն:
 Կ'անցնին, կ'անցնին մուծի մէջէ, եղեամի,
 Յուսալով միշտ հանգըստութեանը շիրմի . . .

Մինչ դու, ով մարդ, պատուհանիդ առջեւ, դռն,
 Կը ժըպտիս ցուրտ պըտոյտքներուն ձիւնին . . . ո՛հ,
 Անոնք, անդէտ, կը ծածկեն, հոն, քիչ մ' չեռուն,
 Մարմինն եղբօրդ՝ որ կը հծծէ. — Գըթուծին: —

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ

Դաստիարակն է: — Կը խօսի ծանր, յըստակ.

Ձայնն ասողերէն, լոյսէն կու գայ:

Բառը կ'ելլէ, թըռիչներուն վրայ հուր կայ.

Ձայն կ'արձակեն իրենց բոյնէն գիրքն ու կեանք:

Թոք կը սպառէ, միտք կը լըլկէ, շունչ կու տայ.

Եւ չի խորհիր իր վերքերուն.

Մանկութեան դէմ դըրած ամբողջ ծերութիւնն՝

Կը բաժնէ իր ծովը բազում լըճի վրայ . . .

Վըսեմ՝ կոչումս — չոգեակներու մէջ հըլու,

Ըզգուշաւոր հըպումներով՝

Կը գըրէ գութն էջերու վրայ ապահով.

Կը ցանէ սէրն՝ անձնութրութիւն քաղելու:

Անոնց կոկոն ուղեղին մէջ կիսաբաց

Կը զետեղէ ճառագայթներ,

Եւ կը լեցնէ խաւերն անոր՝ բարեբեր

Իր գիտութիւնն Աստուծոյ մէջ ամփոփած:

Եւ հաւաքած ամանին շուրջն իր սըրտին
Մանկանշըրթներ՝ որք կը ծըծեն,
Կը բաշխէ, հեղ, անոնց արիւն արիւնէն. —
Այդ իր կեանքն է՝ որ կ'անցընէ ուրիշին:

Եւ այսպէս օր մ' երբոր ըլլայ զոհ մը, ծեր,
Մեռնելու մօտ և հոգեվարք,
Պիտ' մընայ լոկ անոր այս մեծ մխիթարանք՝
Թէ՛ իր կեանքն իր սաներուն մէջ կ'ապրի՛ դեռ:

ՀԱՇԻՇ

Սիրտը լեցուն է բանտին խաւարով.
Աւ դաշտ ու երկինք չըկան իր համար.
Պիտ' գընէր աչքի հազար գոհարով՝
Աստըզ մ'ան նոյն խկ' ասուպ աւ ըլլար:

— « Օ՛ն, հաշիշ բերէք, կը մըրմընջէ ան,
Երբ աշխարհս ինծմէ այսպէս կ'ապշոպէն,
Ես կ'ուզեմ հոգւոյս մէջ ըստեղծել զայն. —
Օրօրուիւ, բուժիւ հըզօր ցընորքէն:

Օ՛ն, հաշիշ բերէք »: — Եւ ան կը ծըխէ,
Իբր ուրախութեան ըստինքը ծըծէր.
Կը հոսի երազ ջըլերուն մէջէ.
Աշխարհը լուծուած կ'եւայ սիրտն ի վեր:

Աչքերը բանտին դիմաց կը գոցուին՝
Ապարանք մ' իր մէջ գըտնելու համար.
Բիբերն հըրաժեշտ կու տան խաւարին՝
Աստղեր բերելու խոստումով ճարտար:

Եւ կը քընանայ արուեստի քունով՝
Ինչպէս խըղճի խայթն՝ աղօթքէ մը վերջ.
Ո՛վ թըշուառ հոգի, հիմայ ապահով,
Աղատ է և տէր՝ ցընորքներուն մէջ.

Եւ կ'երազէ շատ, շատ բաներ աղուոր
Կամ յոռիններն ալ աղուոր կ'երազէ. —
Բըռնած շըղթայի մ' օղակն ահաւոր՝
Կընոջ մը մանեակը զայն կը կարծէ:

Վարդէ, ոսկիէ գետի մ'ափն ի վար
Իր մանկան խաղին կը Ժպտի հիմայ.
Կամ ինքն իսկ մանուկ՝ լըճակին մէջ յար
Երկինքն՝ երկընքին մէջ ղինք կը տեսնայ:

Շըրթունքները լուռ, մեղմիկ կը դողան՝
Անշուշտ ուրիշներ գըտնալնուն համար.
Թերեւս (ո՛վ գիտէ) կը լըրացնէ ան
Համբոյր մ' ատենով թողուած կիսկատար.

Կամ կը շըրջի արան՝ աղատ քայլերով.
Կը վայլէ երկինքն, աստղերու արգանդ:
Մի արթընցընէք, քանզի ապահով
Զինք կը փոխադրէք լոյս աշխարհէն՝ բանտ:

Թողէք քընանայ . . . թող հաշիւին մէջ
Սեւ շըղթան բեկտի՝ վիշտը լուծելով:
. . . Ո՛վ անմահ մեկոն, երազի առէջ,
Դու ցընորքն հիւսէ ոսկեղէն թելով.

Հիւսէ խընդուծին մը անըրջական
Իր խոցուած հոգւոյն, ուղեղին վըրայ.
Ժըպիտն աղուոր է, եթէ նոյն իսկ ան
Խաբուած ջըղերու վիժամ՝ն ալ ըլլայ:

ՏՂԱՔ՝ ՆԵՐԵՑԷՔ

Մի, մի ծեծեք: — Ինչ, խառնակեց ձերին խաղ.
Կամ թէ անգէտ և դիպուածով, մըտաղբաղ,
Ձեր գընդակի՞ն զարկաւ ոտքով մէկէն մէկ.
Թափեց մէլանը թուղթերնուդ. — Ներեցեք:

Ո՛հ, ներեցեք, զի հայ մըն է, մեր եղբայր.
Ո՛հ, ներեցեք, զի տըկար է, ցաւագար.
Բնութիւնը այդ խեղճ էակն է անտեսեր. —
Ձէ թափած իր կազդուրող հիւթն և ուժեր՝
Անոր մարմնոյն, և իր բոցերն՝ հոգիին.
Կոյր մ'է եղած անոր, մինչդեռ դայեակ մ'հին
Ձեզ շատերուդ: —

Սուգի շիթ մ'է այդ տըղան

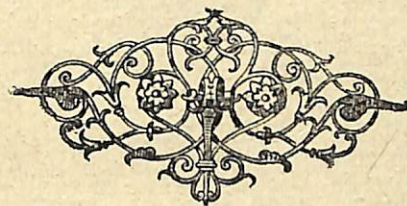
Որ եկաւ հոս՝ մեր լուտանքին, նենգութեան
Մէջ ընելու իր սեւ շըրջանն արցունքով.
Թողէք այդ աստղը, հանգարտիկ, անվըրդով,
Իր հորիզոնն իջնէ, առանց զանիկայ
Ասուպ նկու, թէպէտ արեւ ալ չըլլայ:

Թըշուառ ծաղիկ գերեզմանի, տըխրութեան.
Ո՛հ, փոթորկէ փոթորկի մի յուզէք զայն,
Այսինքն՝ խօլ բարկութենէ բարկութիւն.
Ինչպէս դուք, ան ալ սիրտ մ'ունի ըզգայուն:
Հակած ճակատն ու նայուածքները աղօտ,
Ամէն քայլին՝ վարանումները վախկոտ,
Եւ արցունքներն, որոնք կախած շըրթներուն
Կը թափթըփին, կ'ըսեն ձեզի. — Գըթութիւն: —

Երբ ծիծաղէ դուք նոր ծիծաղ կը թըռչէք՝
— Ինչպէս, գարնան աչքը ծաղկէ ի ծաղիկ —
Խորշ մը քաշուած՝ անիկայ սեւ կը ծըծէ,
Այդ զըրկըւածը խայտանքէ, քըրքիջէ,
Այդ վըտիտ սիրան, այդ թոյլ ճաճանջը գեղնած՝
Որ ամպէ ամպ կը փաթթըլի տըխրամած.
Կարծես հոգւոյն՝ Աստուած դամբան մ'է գըրեր:
Կարծես բըբին մէջ քամած է սեւ գիշեր:
Օ՛ն, այդ տըխուրն հիւսեցէք ձեր զըւարթին,
Ձեր շողերուն, պայծառութեան, ժըպիտին: —
Գարունը իր ըստուերներուն հետ, տըղաք,
Է աւելի քաղցրաղըւարթ, ներդաշնակ:
Թերեւս օր մ'այդ սըրտէն տըխուր, վըհասոյդ,
Մարգրիտ բըղխի, տըխմար աչքէն՝ արշալոյս. —
Երբ ժամն հասնի սին փոսուռան լոյս չի տար.
Ո՛վ գիտէ վաղն, Այսօրը ո՞վ պիտ' գիտնար:

Դեռ տարածամ՝ թող չըջափէ այդ տըղան,
Ձեր աչքին մէջ մըռայլ հոգին Մարդկութեան,
Այգուն առջի թոյլ շողին պէս՝ որ կանուխ՝
Կը խեղդըլի մութ վըհի մ' մէջ խորամուխ,
Եւ գեռ մատաղ՝ թող չըկարգայ ձեր գէմքին՝
Մարդկութիւնն իր ճիրաններով միասին:

Սիրտ սըրտի տուէք, և ձեռք ձեռքի, սիրելիք,
Քանզի աշխարհ կոր է, չըլլայ թէ սա՛նք:
Գիտցէք սիրէ՛լ. մի անարգէք, մի ծեծէք.
Աստուած մը կայ, ո՞վ եղբայրներ. — Ներեցէք:
Ներեցէք դուք, և պիտ' ներուիք յաւիտեան:
Մեր եղբայրն է՝ դատաստանի մեր մատեանն.
Ըզգոյշ եղէք. օրէնքը ո՞ր կոխկըռտող
Նոյն օրէնքովը չի դատուիր: — Թողէք ոխ: —
Ներել գիտցէք և պիտի դուք ապրիք յար:
Հաւատարիմ մեր հայլին է՝ մեր եղբայր.
Օր մը Աստուած մեզ անոր մէջ պիտ' դիտէ. —
Միթէ ո՞ր աչքն, որ թունալից, պըղտոր է,
Կ'անդրադառնայ իբրեւ պայծառ արեւակ,
Ո՞ր արիւն-ձեռքն՝ իբրեւ շուշան ըսպիտակ:

ՄՈՒԻՐՆԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵԻ

Հիւզն այրեցաւ: — Թըխածոյր ծոխը նիւթին
Կապոյտ զենիթը սեւցուց:

Ան, գէպ երկինք, խեղճ մարդերու յոյսերուն
Ոչընչացումն էր գըծուծ:

Հոյն որ առաջ կը հեծկըլտար ցըրտագին
Գոյքերուն մէջ դիմակաց,
Հիմակ անոնց թոյլ մոխրին հետ կը խաղայ՝
Հեգնող շըշուկ մը ձըգած . . .

Կը մորմոքի ընտանիքն իր ջանքերուն
Սին փոշիին յանդիման:

Կու լայ. — անգո՛ւթ այդ հըրդեհումն արցունքով
Պիտի ջանար մարեւ ան . . .

Մայրն ըստինքին վըրայ սեղմած մերկ ուրդին՝
Աւերին մէջ կը շըրջի:

Մանկան համար ողջ շապիկ մ'ան կ'որոնէ՝
Եւ կամ կըտոր մը քուրջի:

Տարաբախտ մայր, կաթին գունատ փրթթումին
Պատըսպարան չըմընաց. —

Յանկարծ ոտքին կը զարնըւի սարսուռով՝
Օրոցքէն փայտ մը, խանձած. —

Ոհ, դաժան բոց, ատիկայ բոյն մ' եր սիրոյ՝
Որ քանդեցիր զայրոյթով.

Հոն, աղժգունած զոյգ մը շըրթունք վրայէ վրայ
Կը ծըծէին սէր, գորով:

Արդ, մոխրին տակ խեղճերուն կեանքն է թաղուած,
Ալ դամբան մ'է հիւնն իրենց.

Բախտն, որուն աչքն արդէն կապած է Աստուած,
Փոշի, կըմախք հոն ձըգեց:

Ըսէ, ո՛վ Տէր, հիմայ դէպ ո՛ր պիտ' երթան
Այդ թըշուառները լալկան.

Դու որ անոնց տընակն առիր, յոյսն առիր,
Օն, ըսէ, ո՛ր պիտ' երթան . . .

Գէթ անձնըւէր գուծ չըտըւիր մարդերուն՝
Որ անոնք հոն կըծկըւին,

Որ մարդկային սըրտերու մէջ՝ գէթ անոնք
Խորշ մը գըտնան ջերմագին:

Ո՛ր պիտ' երթան: — Էրիկն արդէն հիւանդոտ,
Սիրտ մ'ուրկէ ողբ լոկ կ'եւէ.

Կինը, վատուժ, պինդ շըղթայուած իր վըզէն
Նիհար, փոքրիկ թեւերէ:

Ո՛ր պիտ' երթան. — Գահավէժի մը վերեւ
Իր կեանքը մին կախելու,

Թէ, յուսահատ, միւսն անպատիւ տան մը մէջ
Մաքուր սէրն իր ծախելու:

Ո՛ր պիտ' երթան սեւ նոճի այդ ծաղիկներ
Ճակատագրէն հողմավար,
Ծուխէն, բոցէն այդ քըշուածները շըլմոր,
Վէրքի շիթերն այդ թըշուառ: —

. . . Ե՛րբ պիտի գայ, ո՛վ Տէր, այն օրը վըսեմ. —
Եղբայրութիւնն Մարդկութեան

Ե՛րբ իր շըղթան պիտի ձըգէ սըրտէ սիրտ՝
Մեծ համբոյրովն՝ յաղթական:

Ե՛րբ հըրկիզեալը չըբաւոր, յուսաթափ,
Մոխրին վըրայ ինչքերուն,

Յուրտ, վիթխարի Լըքումին տեղ պիտ' գըտնայ
Տիեզերական Օգնութիւն:

ՎՇՏԻՆ

Ա.

Ինծմէ հեռու. ահաւոր է տեսնել քեզ.
Գարնան ծաղիկն ուղիսին կըրնայ դէմ դնել.
Ո՛հ, քեզի հետ ի՞նչպէս կըրնամ չափուել էս. —
Դու արհեստիդ մէջ վարպետ ես և ընդել:

Դեռ նոր դըրի մեծ հովտին մէջ իմ քայլեր՝
Ուրկէ՝ երկայն ճամբան կ'երթայ նեղնալով.
Ծայրն է շիրիֆն՝ զոր հասակս այս չի տեսներ՝
Կամ կը տեսնէ միայն սոսկման մը դողով . . .

Քայլիս առջեւ՝ մի վերցըներ այդ հովտէն՝
Ծաղկի, շողի և ցօղերու պատմութեանն.
Թող որ երկնի յորդ ալիքներն չըրեղէն
Հոն՝ կապուտակ իրենց ժըպտով հաշտ իջնան:

Ինծի համար խորդենին մի 'ներ եղիճ,
Աղաւսին՝ անդդ, ու ջինջ վրտակը՝ հեղեղ.

Վարդին ծոցէն հանէ պիծակը խայթել,
Մարգն՝ օձին մի կապեր դիմակ մը շըքեղ:

Բ

Նորէն վըրաս յարձակեցար բըրտօրէն,
Դու, ողջերու զերդ բորենի դժոխային.
Ժանեքիդ մէջ խըրած՝ արիւն կը կաթն
Ծըւէններն որս եղած սըրտի մը նախկին:

Կը տեսնեմ. — չես կրնար ծածկել աչքերէս
Ձեռքիդ մէջի սըրտակն ողբի, արցունքի.
Սըրտակն հիւթի մ' (մահացուցիչ՝ թոյնի՛ պէս)
Որ մարմինն յար կը վարակէ հիւծանքի:

Մորթիդ ամբողջ ծակաիկներէն կ'արտագրի
Ֆուսահատութիւն և թախծութիւն հոգեկան.
Արտաշընչմանըդ մէջ լըքումը կ'ապրի՝
Որ միշտ ճամբայ կը բանայ քու յարձակման:

Վայրի մաղիդ ալիքին մէջ ծըփանուտ՝
Ես կը տեսնեմ պըսակ մ' հագած արեան գոյն:
Զոր ինքնակալ Մահը ձօնեց քու գըլխուդ,
Երբ տուիր անոր Թանդ աւարի մ' յըղիութիւնն:

Գ

Քեզ յըզացան փոթորիկներն աւրող յար,
Թէ քեզ ծընան նաւը փըշրող կոհակներ.
Սեւ հրաբուխի մը որկորէն գուրս ելար՝
Ուր մեզի գէմ Սատանան քեզ կը զինէր:

Երբոր Աստուած իջաւ կաւին փըսփըսաց,
Ու ծընաւ այսպէս հողն՝ ըզմարդ, մարդն՝ ըզկին,
Կը թագչէիր պըտուղի՛ն մէջ արդիւրած՝
Որ փոքրիկ բան օրէնք գրաւ մեծ աշխարհին:

Բայց այս գիտեմ՝ Թէ ճանչցուցին քեզ ինծի՝
Երբ էակներ փափագեցան որ ապրեմ.
Երբ օրոցքին մէջ մօրըս շեթը լացի՝
Եկաւ ըլլաւ իմ շիթերուս մըտերիմ:

Երբ աչքս, արբշիւ, դիպաւ աչքի մը բոցէ,
Եւ փոքրիկ սիրտըս սիրոյ մեծ վիհն իջաւ. —
Զերդ ծիտ մ' որ դէպ արփուցն հասնել կը փորձէ,
Եւ կամ արփին գըրկէ՛ Անհունը անբաւ:

Երբ բաշխեցինք յեշտակներ զատուելու,
Եւ մեռաւ մամս, ու եղբայրներս ետեւէն. —
Զի՛ փաստաբան՝ ծերը մանուկը կ'առնու՝
Սուրբ Դատողին դէմն ելլալու նեղ ատեն:

Դ

Ինծի կու գաս ո՛ւր տեղուանքներ այցելած. —
Դալուկ դէմքէն սեւ դագաղի մը հակող,
Հառաչանքէն որբիկներու, աղբատաց՝
Որոնց համար կը պարզէ ձիւնը սեւ քօղ:

Հուր ողբերգներն Իսկիւտարի Սոխակին,
Թէ Ֆուսահատ Ռէքանաթցւոյն անհուն ցաւն
Ըգբեզ սընոյց, որոնց սիրած գեղն, ինքնին,
Իր օրոցքէն գերեզմանին նայեցաւ:

Կուրծքէն կու գաս Աւարայրի Պըլպուլին՝
Թ' Խարայէլի Երանելոյն սըրտէն լայն,
Որուն վըրայ փորձութիւնները Դիւին
Եւ Աստուծոյ համբերութիւնն կըռուեցան:

Ե

Արդ, այդ զոհերըդ կը նընջեն ընդերկար.
Վառ յեշտակ մ'անոնք մեզի ձգեցին՝

Որ իրենց տեղ պաշտօնէն ի՛նչ ապրի յար,
Քանզի կեանք կայ՝ որ մահ չունի բընաւին:

Հիմայ չըկա՛ն անոնք, շատեր ալ նաեւ՝
Որոնց գըլխուն կեղեքումներդ թափեցիր.
Ինծի՛ կու գաս.— արդէն լանջքիս ճիշտ ներքեւ՝
Կը զգամ՝ խորնալը թաթերուդ մահացիր:

Խընդուծեան հետ՝ կեանքս ձեր մէջ կը բաժնէք.
Ու էն մեծ մասն, ագահ, դու, դու կը խըլես.
Ո՛հ, գոնէ մի լըմընցըներ այդ ամէնք,
Որ ուրիշ ալ չըլլայ թ՝ ընես բաժին քեզ.

Արդէն կը զգամ.— կը խառնակին իմ աչքին՝
Ներդաշնակուած կասն իրերուն մութ, և ջինջ.
Սըրտիս վըրայ փըլատակներ կը սըփռին.
Կարծես Բնութիւնն ինձ կը դառնայ ցուրտ Ոչինչ:

Իսկ դու ինձ չես ուզեր լըսել. ինչ, այնքան
Արշալոյսին պիտ՝ չըտամ փոխը ժըպտին.
Դեռաբուսիկ այս հասակիս խնդութեան
Օրէնքին դէմ պիտ՝ մեղանչեմ տակաւին:

Է՛ր կը խըլես ապագայիս կայծը վառ՝
Եւ բոցերու ճարակ կ'ընես իմ ներկան:
Անտառին մէջ չըմընաց երգ ինձ համար.—
Ամէն բան դէպ գերեզմանները փախան:

9

Պիտի վայրկեան մը չապրէի քեզի հետ
Հէգ սիրտըս այս թաթերէդ գուրս կորդելով.
Եւ իմ ձեռքով պիտ՝ ընէի կեանքս անհետ,
Թէպէտեւ ես չըստեղծեցի իմ ձեռքով:

Պիտ՝ չապրէի՝ — եթէ ինծի՛ չըսէին
Անոնք՝ որոնք ունին տարւոյ խորշումներ,
Ու շատ գիտեն, և ձըգելով էտեւնին
Արշալոյսներ՝ կ'երթան վըհի մ'ալեհէր.

— « Ճակտին վըրայ, ահօսներուն մէջ վըշտի՛
Կը ցանուի սերմն խոկալին սեպհական.
Օր մ'այն հոգին՝ որ ցաւերով կը տուայտի,
Պիտ՝ դառնայ վարդը Անհունին խընդուծեան »: —

ᐱᐱᐱᐱᐱᐱ

Առանց շունչի վրտիտ սիրտ,
Առանց ժըպտի սեւ ծաղիկ,
Արիւններու մէջ՝ խեղդած,
Կը ծընանիս — Ձի լար. — է
Լուռ և տըձեւ. ուղիսէն ափ
Նետուած քուրջի մ'է նըմանս —
Թըշուտն էակ, երբեք իր
Աչքին մէջ՝ բիբ, կուրծքին՝ իղձ
Ձըթըթընաց. կոյր յոյսիս
Նըման եղաւ, զոր հոգիս
Իր վըհէն դուրս կը նետէ՝
Դիակ մ'ըլլալուն համար սոսկ —

Ծընած մեռել. — ո՛հ, ի զուր
Մայրդ համբոյրով ըսպասեց
Շըրթունքներուդ վարդերուն. —
Անոնք թոռմած դուրս եկան.
Ի զուր հիւսեց երգերով

Շապիկը սուրբ կընունքիդ. —
 Ան քու պատանքըդ եղաւ:
 Ինչո՞ւ, ըսէ, (Թող քեզի
 Մօր մը ծառաւը սիրոյ
 Լեզու հանէ) մեր կեանքին
 Այսպէս ինչո՞ւ փութացիր.
 Դեռ սաղմըդ լաւ չանցուցած
 Իրեն սուրբ քաղցն իննամեայ
 Ծընող մարմնէն, արիւնէն,
 Ինչո՞ւ համար, կոկոն հունձք,
 Դէպ օրոցքի մ'ըշտապէն
 Գերեզմանի մէջ ինկար:
 Քեզ ո՞ր ծաղիկը գիւթեց
 Դուրսը, հոս տեղ. և կամ ո՞ր
 Թիթեռնիկին ետեւէ
 Դու վազվըզէլ ուղեցիր . . .

*

Ո՛վ տառապանք. — ձեզ համար
 (Ըստէս) ձեզի համար է
 Վիժումն, աղքատ Յըղիններ,
 Քաղցածութեան, տաժանքի
 Սայլին լըծուած Յըղիններ,
 Անօթութեան ժանիքէն
 Յորչափ ձեր կուրծքը մաշի,
 Պիտ' չունենաք դուք արիւն
 Արեան համար, միս՝ մըսի.
 Յորչափ ըլլաք հաղար ծանր
 Աշխատութեան սահմանուած՝
 Սեռի բընաղդն, առնական
 Համբոյրը ձեզ չարիք է.

Ձեր արգանդները մէյմէկ
 Գերեզմաններ պիտ' ըլլան: —
 Մինչդեռ կաթով մը վատուժ
 Ամսէ ամիս, չիթ առ չիթ,
 Կը լեցուն ձեր ըստինքներ.
 Մինչ անգիտակ կը ժըպտիք,
 Երազի մէջ, մանկական
 Սեւ աչքերու, շըրթներու
 (Խօսուն վարդեր) և անոնց
 Սոխակն յաղթող կակաղին,
 Խորը, ձեր մէջ, — լո՛ւռ ոճիւր —
 Սեւ Մահն էակ մը, անձայն,
 Ձեր աղիքով կը խեղդէ: —

ՄՈՒՐԱՑԻԿԸ

Միաչեայ է. անդամալոյծ՝ մէջքէն վար.
Դեղնութիւն մ'իւր նիհար մարմինն է ծածկած
Իր խօթ կեանքին աշնանը մէջ կ'ապրի յար,
Մինչդեռ աչքին գարուն մըն ալ չէ ձըգած:

Մէգերո՛ւ շող, հիւանդ ծաղիկ եղտիւրի,
Մարդկութեան մէջ՝ ըստուէր ձըգուած մեր ճակտին.
Միայնակ է. վըրայէն այս աշխարհի
Բան մը չառաւ, պիտի չըտայ բան մ' ալ սին:

Երգէոնիկ մ' է միայն՝ իր մեծ հարստութիւնն՝
Զոր, պատի մ'տակ, մօրն օրհասին նեղ ատեն՝
Անոր ձեռքէն քաշեց հանեց շըլմորուն,
Ահաբեկած՝ անտէր կեանքին ապրուստէն:

Ո՞վ պիտի այդ գործիքն անոր զըլանար,
Պակսած աչքին տեղ այդ երկրորդ աչքն չընչող՝
Զոր տըլաւ Տէրն, որպէս զի ան թափէ վար՝
Գոց բրբէն տակ ժողովուած արցունքը ճընչող:

Այդ երգէնիկը շատ հին է. գիտէ ան
Հիւանդ, տըխեղծ սերունդներու պատմութիւնն.
Հին արցունքներ չորցած են վրան, որք եղան
Պաշարաններն իր նըւաղած վըշտերուն:

Բաբախուն կուրծք մ'հոն կ'ընէ միշտ ելեւէջ
Ուրախ շէշտ մ'իսկ եկած չէ իր հեւքին քով.
Բուռ մը արցունք նետած է Տէրն անոր մէջ՝
Մահընթացման, տեղատուութեան ծրփանքով:

Փողոցին մէջ երգը կ'երթայ դարձդարձիկ,
Ճամբուն ծայրէն մինչեւ տունի մը ետեւ,
Զըմընալով շատ հեղ անկէ կըտոր մ'իսկ՝
Գիրդ լանջերու մէկ ժանեակի մ'ալ ներքեւ:

Այդ երգէնիկն իր մ' է որ մեզ կը խօսի՝
Բիւր ցաւի բիւր լեզու ժողոված իր բերան.
Կը բանայ այն կեանքերուն քօղը մեզի՝
Որոնք մեր կոյր ոտքերուն տակ կը վըխտան.

Ահա. —

Վիհ մութ, զազրատեսիլ, ահռելի,
Ժըխոր զեռուն, իրարու վրայ, կարեւիք,
Զերդ խըռնըւած պոլիպոտներ քըստմնելի,
Տըժգոյն դէմքեր, տըժգոյն աչքեր, անդամներ.

Հառաչանքներ՝ հանդիպած պինդ սըրտերու՝
Ինչպէս ծովուն թոյլ ծըփանքները ժայռին.
Ելլող սրունքներ՝ սառին վրայ մօտ հալելու,
Ինկող գանկեր՝ խորն ըստուերին ու գայռին.

Տապըլաըկող ուսեր՝ որոնք կը հըրեն
Մերին գոց դուռն՝ որուն բըռնած ենք նիգեր.

Սէւ փըրփուրներ՝ նետուած թիւրակն ալիքէն՝
Որք կը ցընդին մեր ոտքին տակ. — չէ՞նք տեսներ:

Դողդոջ քայլեր՝ մերին քայլին ետեւէն՝
Որուն ճամբան իրենց ճամբայ է միայն.
Տըմոյն այտեր՝ չըբոսորած արեւէն.
Իրաններ ցուրտ՝ սարսուռներու գերեզման.

Աչքեր որ լուկ, (Գըթածը մերթ մոռնալով),
Իրկունն, ձեռքին մեր կը սպասեն դողդղադին
Թէ պիտ' արդեօք արձանագրէ՞նք գըթալով՝
« Վաղը » իրենց տեսրակին մէջ ապրուստին:

Օրոցքներ սոսկ շիրմի համար խաւարչտին.
Առանց բոցի և համբոյրի մը սէրեր,
Որոնք իրենց դեռ սաղմին մէջ կը մեռնին՝
Ինչպէս չեւած դեռ կոկոնէն՝ ծաղիկներ.

Անդամներ դօս, պակաս դըրուած, և կամ ծուռ,
Յամբած սըրտեր՝ որոնք վախէն ժանտ Մահուան՝
Նոյն իսկ տըղմի մէջ կը պահեն թաքթաբուր՝
Մէկտեղ իրենց ներկային՝ կոյր ապագան.

Կուրծքեր՝ վէրքով և արիւնով պատարուն,
Հազիւ ծընած՝ փոշի դարձած երազներ,
Եւ արցունքներ հեւքով մ' ինկած քուրջերու.
Նըւաղումներ, կոծեր, դողեր, օրհասներ.

Ահայտ ամէնն ոտքերէն մեր վեր կ'ելլայ,
Եւ, վարանտ ու դողդոջուն, ճիշտ նըման
Քայլը դնողի մը անհաստատ ճիւղի վրայ,
Կը ծեծէ սնարը մեր նընջող Գըթութեան:

ՄԵՌԱԾԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐ ՄԸ

Համբուրցի — Մըտերմուծեամբ սիրայեղց,
Սիրոս անտեսեց նախ սարսուռն այդ գիակին:
Կը զատուէր ան. հոգիս մեծ փերթ մը ուղեց
Իրմէ յանձնել մահուան այդ սեւ թըռչանքին:

Այդ համբոյրն արդ կը ճամբորդէ ու կ'անցնի
Գերեզմանին մէջէն, մէջէն սեւութեան.
Մեռած ճակատի մը վրայ սիրա մ'է կենդանի.
Ծաղիկ՝ նետուած՝ ցուրտ մարմարին շիրմական:

Եւ կը գողայ փաթթուած այդ ճակատի վրայ:
Զինք մահուան այդ ճամբորդին՝ Սէրն է յանձնէր.
Եւ Սէրն է խիստ խիստ զօրաւոր. ան կըրնայ
Կայծը՝ մոխրին, ողջը՝ գիակին միացնել:

Ո՛վ համբոյր, դու արցունք մ'էիր շըրթունքի.
Քեզ յըղացայ խոցուած սըրտի արիւնով,
Եւ գամբանի ջահին մրուրովը սուգի.
Քեզ սընոյց կոծն ուռններուն հողմախռով:

Երբ սիրելի Մեռնողն հեռոտ իր հոգւոյն
Թռիչները, լուռ, կը տարածէր դէպ երկին,
Մինչ իմիններս անոր դէմքին դեղնագոյն
Կ'ամփոփուէին՝ ծընա՛ր դու այն վայրկենին . . .

Ո՛վ սէրերուս ցայտումն անկեղծ և անանց,
Գիտես այլեւս ապրել նոյն իսկ կեանքէ՛ վերջ . . .
Մըտերմահան անուշի մ'հետ սերտ կապուած՝
Կը հոսեցնես քաղցր յիշատակ մ'հոգւոյս մէջ:

Ուրիշ հազար համբոյրներու մէջէն հին՝
Քու վըրադ սոսկ կը մըտածեմ՝ ընդերկար:
Մեռներն հիմայ սըրտերու մէջ կը հանգչին,
Մինչ, անձնըւէր, դու լոկ դադաղ գըրուեցար:

ՅԱԻԵՐԺՈՒԹԵԱՆ ՍԵՄԻՆ

Գերեզման մ'էր, լերան ոտքին, գետին մօտ.
Թափառական քայլերըս զայն գըտան հոտ,
Երբ կ'երթայի երազուն,
Իրկունն, հագած արեւին հուսկ շողը լալ
Սիրտըս յանձնած ծաղիկներուն և միտքս ալ,
Փըթթեւուն մօտ աստղերուն:

Գերեզման մ'էր: — Խաչ մը անտաշ, քար մ'անխօս.
Քարն անանուն, և խաչըն ալ՝ անքրիստոս,
Հոն կը հըսկեն մենակեաց.
Մին զետեղուած է ձեռքերով մըտերիմ,
Եւ միւսն, երկու մասրի ճիւղեր, սեւ մազի մ'
Գիսակներովն հոն կապուած:

Այս է բոլորն. ու ասոր հետ բընութիւնն
Որ կ'օրօրէ այդ քունն իբրեւ մայր մ'անքուն:
Տերեւներու սօսափներ,
Գետին ողբանքն ու խոշոր բիւր լուսնին
Մոռացութիւնն հոն կը սպաննեն. հոն երկինն
Իր նայուածքներն է թափեր:

Ի՞նչ լաւ է հոս. կարծես թէ դաշտն է՝ հըսկայ
Ուխտաւոր մ'այդ գերեզմանին, զի տեսայ
Անմոռովներ ինքնաբոյս՝
Զոր կապած է բնական ոլոռ մը՝ խաչին,
Եւ համբուրող շըրթունքը բոց կակաչին
Քարին ծըռած սիրայոյզ։

Խոնարհեցայ, և հոգիս լի աղմուկով
Դատարկեցի մեռածին լուռ մնարին քով. —
Գիւղի գիշեր մը երբեք
Ա՛յնքան լաւ չի ծըծեր զօղանջը զանգին՝
Որքան ծըծեց մահուան այդ փոսը լըռին
Հոգւոյս ճիչերն յուսաբեկ։

Խոնարհեցայ, և կարծես ինձ հետ բոլոր
Բնութիւնը հոն խոնարհեցաւ, աշաւոր
Ըստուերին մէջ ծընրագիր.
Եւ միացաւ իրերուն սիրտը սըրտիս՝
Խիզախօրէն ընկըղմելու համար զիս
Խորհուրդին մէջ սեւածիր։

Վար, վար. — Լըռէ, ճըպուռ սիւքեր, լըռեցէք.
Դագաղին խորը չի հասնիր ձայնն երբեք.
Գերեզմանին քարին տակ
Մայր-լըռութիւնն է բանտարկուած. — Վար, վար, վար.
Վի՛հ, մութին պէս անյատակ
Կը խարխափեն մըտքիս թեւերն. ո՛ւր է, ո՛ւր
Վախճանողին գացած ճամբան. ո՛հ. ի զուր
Կը փընտըռեմ հոն, իմ շուրջ,
Անոր անունն ի՞նչ է, կամ ի՞նչ է անունն
Անգըրշերմի Եղածին, ո՛ւր է Անհունն,
Ո՛ւր է Խորհուրդն. — Աղջամո՛ղջ. —
Ա՛հ, դու ո՞վ ես, ո՞վ անծանօթ վախճանած,

Ի՞նչ սըգաւոր քեզ կը բերէ ուխտ կամ լաց
Ո՞վ, ո՞վ ես դու՝ որ ըրիր
Շիրիմըդ դուռ, քեզ դըռնապան գաղտնիքին.
Ո՛ւր կեանք առիր, և կամ ո՞ր շողն, ո՞ր երկին
Այտդ ու շըրթունքդ երկնեց հիր,
Ուզմի՛կ մ'եղար՝ որ սիրուհւոյն ծունկին վրայ,
Ուր Ժանտ Մահն իսկ խենթ սիրահար կը դառնայ՝
Կը սպաննուի անգարման.
Թէ դու հիւծախտ տըղայ մ'էիր, հէգ գեղջուկ,
Որ հըրգեհուած իրենց գիւղէն՝ խուսափուկ՝
Կը մեռնի հոս, կէս ճամբան.
Վըհուկ ծէր մ'ես՝ թաղուած երգով մը թովչոտ,
Եւ ողբացուած՝ Ժամերու մէջ անծանօթ՝
Իրեն վըհուկ կընծմէն.
Կեանքի բաժակդ՝ որ ա՛յ դատարկ կը հըսկէ
Գըլխուդ վերեւ, քանի՛ չիթով լեցուեր է
Տարիքն համրող արցունքէն.
Խօսէ, ո՞վ ես. — սակայն ո՞վ որ ալ ըլլաս
Թող ես շիրիմըդ համբուրեւ, քանզի այս
Մեր կեանք — զոհն բագինն է.
Քանզի քեզ ալ չեն աղարտեր մեր օրեր՝
Ուր ապրողն, ո՛հ, մեռնողին չափ չի գիտեր,
Ուր մարդու չափ վիշտն հին է,
Ուր մեր գըրքին երկրորդ էջերն են ճերմակ,
Եւ գիտութեան ծառին արմատն հողին տակ
Դեռ միշտ թաղուած է անյայտ. —
Դու բարի ես՝ ինչպէս սուրբ զոհն Աբելին,
Զի մահուան սեւ համբոյրին տակ կը փոխուին
Ամէն շանթեր՝ ճառագայթ։

Եւ դու սուրբ ես՝ ժըպիտին պէս բընութեան.

Արշալոյսն իր ցօղը ճերմակ քարիդ վրան

Ամէն առտու կը թափէ,

Ձերթ արցունքներն՝ որոնք լըռիկ կը կաթին

Գըրած սիրոյ նամակին վրայ նոր-հարսին՝

Որուն փեսան զինուոր է:

Դու գիտուն ես. — մըտածումն ան գանկիդ տակ
Ճողոպրած է ուղեղէն փուտ ու ցամաք.

Երակներուդ մէջ հիմայ

Արիւնի տեղ ճառագայթներ կը սահին,

Եւ վերնագիրն հին գիտութեանդ գըրքին

Արդ փոխեց ձեռք մը հըսկայ:

Քու ճակատդ էն կը շոյէ, մերը խաւար. —

Մեր գիշերն է հոտ միջօրէ քեզ համար,

Անշըրջելէ՛ հակոսնեայ:

Մենք օրոցքին մէջ ըստինքէն մայրենի

Սերա կը լեցնենք, իսկ դու հոգիդ հոլանի

Գերեզմանին մէջ անգայ.

Եւ կ'ըլլայ հոտ մեր մայրն՝ Աստուած, կաթը՝ լոյս,

Թողլըքելով Տարակոյսն ան շիրմէդ դուրս

Աշխարհիս հետ միասին: —

Ո՛վ սուրբ մեռնող, ո՛հ, մինչեւ էրբ շըլմորած

Պիտ՝ ճանկըռտներ անաւոր ամպը՝ առանց

Ձայն շերտեւու բընաւին:

Խորհուրդին դէմ մենք մինչեւ էրբ, ծընրագիր,

Առկայծ յուսով պիտի գոչենք. — « Լոյս, իջիր... »

Պատռէ, պատռէ, ո՛վ մըլթութիւն, լըռութիւն.

Կարծիք, պատռէ, պատռէ ո՛վ մէդ, անվերջ քուն,

Անգունդներէն մեզի նայող, ո՛վ մեծ աչք՝

Որ չունիս քու բերբդ, ո՛վ բեր, քու նայուածք:

Մենք հերարձակ քեզի կ'նայինք. ծառերուն,

Աստղներուն, ալիքներուն, ժայռերուն

Մէջէ քեզի, քեզի կ'նայինք. — մերկացիր: —

Դու — որուն քօղն է ապագան — մերկացիր: —

Ո՛վ ներքին կողմը դամբանի քարերուն,

Ո՛վ միգամած, ահեղ գիսաստղ՝ որուն

Գլուխն է պահուած ամպի մը տակ յաւիտեան.

Ուրեմն մենք մեր ուղեղներն ընդունա՞յն

Պիտի ճըղմենք ոտքերուդ վրայ պըղընձեայ,

Եւ ընդունա՞յն պիտի նետենք անխընայ

Մալլ գիշերուան մէջ մեր սըրտերն՝ որ կ'երթան

Քեզի համար մըրրիկներուն բըռնութեան

Դէմ գալարիւ, որ՝ մոլորած խաւարին

Մէջ՝ ժայռերուն դէմ ճըչելով կը բախին.

Եւ բուերէն քըշուած, քըշուած լըքումէն,

Խորը, ձորին մէջ կ'ընկըղմին, կ'որոնէն,

Անկէ մեզի դուրս բերելով, ա՛լ յոգնած,

Հէգ կայծոռիկ մ'աւանդ, արեւ համարուած: —

Ո՛հ, մինչեւ էրբ ըսփինքսային ճակատով,

Դու, ո՛վ Խորհուրդ, պիտի ծաղրես անվըրդով

Առջեւդ մեռած մեր խոհն, արծիւ-ողջակէդ.

Ըսէ, խօսէ, պիտի մինչեւ էրբ լըռես »: —

Մինչեւ էրբ ան պիտի լըռէ: — Ո՛վ շերիմ,

Ճակատս ահա քարիդ գըրած կ'ընկըղմիմ

Աղօթքիս մէջ: — Կը յուսամ:

Գանկիս ներքեւ կրակի տըւի ամէն բան.

Հոն հըրդէ՛հ կայ. մըտածումներս կու գան

Քեզի կու գան հրավարսամ:

Օ՛ն, սըրբագրէ, կամ աւելցուր, կամ ջընջէ: —

Ճերմակ քարէդ ճակատի անցածը ԲՆՆ է.

— Խոր լըռութիւն, այլ ոչ բառ: —

Լաւ, կը հանեմ շուրջիդ բոյսերն արմատէն.
Սըրտիդ, գանկիդ մէջ անոնք ինչ կը ծըծեն.

— Մարմին, այլ ոչ գաղափար: —

Լաւ. վըրայէդ կը թաւալեմ քարն անդին,
Ըսպիտակ էջ, որուն միւս կողմն է գըրուած
Անպատճառ բան մը Մահէն.

Անոր ներքեւ գաղտնիք մ'անշուշտ կը շընչէ.
Սիրտ թէ հոգի. — օն, ըսէ ինձ թէ ինչ է.

— Երկու կարիճ, այլ ոչ էն: —

Արդ, այս հուժկուն թեւերովս ես կը բըրեմ
Հողն, և աչքերս այդ գերեզմանըդ նըսեմ

Ուղղահայեաց կը չափեն:

Ո՛վ խորութիւն. մոռնիս ծոցէն ինչ լուսին
Պիտի պոռթկայ, ինչ հուր-բառեր պիտ' ժայթքին

Յաւերժութեան շըրթունքէն:

— Լըռութիւն. — տես. —

Հողերուն հետ դուրս կու գան
Փռւտ ոսկրոտիքը, մընացորդ մարդկութեան,
Որով վանդակ մ'յօրինեց ձեռքը կեանքին
Հոգի կոչուած մեղ անծանօթ փիւնիկին:
Ահա կողերը մերկացած զերթ ճանկեր,
Ահա կըրծուկը՝ որուն գէմ կը բախէր
Իդէն իր ճակատն երակային զարկերով՝
Իբրեւ հեղիկ ալեակին մէջ ուռչող հով.
Ահա թեւերն և ունն անջատ ու լըքուած՝
Որոնք երբեմն, ո՛վ գիտէ, սիգապանծ
Կ'յոխորտային. « Կը ծռենք, բընաւ չենք ծըռիր »...
Լիսեռին հետ ահա սրունքներն անյարբի՝
Որք կարծեցին թէ ժայռն իրենց ներքեւ յար

Պիտի թընդայ՝ քանի որ դեռ բոցավառ,
Արեւն արիւնը կը շարժէր. և ահա
Զորցած կըզալն, ահա ծընօտն՝ որոնց վրայ
Կը ծաղրէին այտերը վարդն՝ երբոր ան
Կը դառնար հէգ իբր հիւժախտ սիրտ մը, աշնան.
Եւ ահա գանկն, ոսկրեղէն թաս՝ ուրկէ յար
Մարդ կը խըմէր մոածման գինին կենսարար.
Արդ ուղեղի տեղ հողով է լեցուած ան՝
Որուն վըրայ չար խորհուրդի մը նըման՝
Ոլոր պառկած օձ մը գլուխն իւր կը տընկէ,
Եւ սարսափն հոն սարսափողէ միշտ դուրկ է: —
Այլ ոչ կեանք կայ, ոչ յոյս, ոչ սէր և ոչ քէն,
Իր որդնակեր, դօս ջըղերուն վըրայէն
Ըզգացումն ա՛լ փախաւ, նըման զեփուռին
Որ կը սահի տերեւներէն, ողբադին:
Փռչի, աճիւն, խառնուրդ մըռայլ, վիթխարի,
Փըսորներու, մոխիւրներու, որդերու
Ո՛վ կոյր անդունդ, ալիքին տակ վարդերու: —

. . . Կ'իջնան, կ'իջնան: — Ժամանակին ափը, հոս,
Գերեզմանին ափին ծըռած է. — քառս. —
Ահա Ագամն, Ներոնն ահա, և Վարդան,
Սոկրատն է այս, Բարաբբան է, ես, դու, ան.
Այս ծածկըւած կողերն իմին կողերս են.
Իմ աչքերս՝ իմ ոսկրոտիքս հոս կը գիտեն: —
Մարդը կ'իշխայ. — ո՛ւր. — ահալ գոգն ովկեանին՝
Եւ ալիքներն անոր վըրայ կ'համբուրուին,
Հոն փըռուով ճերմակ փըրփուր մը անվերջ.
Եւ կ'իշխայ. — ո՛ւր. — երկրիս խորունկ կլափին մէջ՝
Ու վրան զիրար կու գան գըրկել սեւ հողեր՝
Հոն թողելով ըսպիտակ քար մը, հըռւէր
Ծընրադրութեան:

Ժամանակն է խարբալ մ'հին,
 Ժողովուրդներն աւազ՝ որ միշտ կը մաղուին:
 Որոտընդոստ ձայն մ'որուն ամպն է շըրթունք՝
 կը մըռնչէ. — «Անդունդին. զո՛ւր է արցունք» —
 Եւ թըխաշուրթ խորխորատին մէջ մըլթին՝
 կու գան դիակներ իրարու վրայ կը գեղուին.
 Պապն հօր ներքեւ, ու զաւակին ներքեւ հայր.
 Եւ հոն համբոյրն ալ համբոյրէն չի տաքնար.
 Եւ մօր ըստինքն որդւոյն սառած բերնին վրայ
 կը քայքայուի. կեանքն իր ակէն կը չորնայ:
 Այլուձին մեծ յաղթանակէն իր գինով՝
 երբ կը կըտրէր մեծ ձոր մը մէկ ոստուժով՝
 Մահուան փոսն այս՝ լայն կը գըտնէ իր չափէն:
 Ո՛վ արհաւիրք. երբ պատերազմն իր թափէն
 Ալ կը գադրի, իր զայրոյթէն փառքն անշէջ,
 Եւ թագաւորն իր կընճիթն ալ վէրքի մէջ
 Մըխըրճէլէն, կը բերէ գաշտը վարդոյն՝
 Որուն սերմն է՝ դիակ, տարափը՝ արիւն,
 կը բերէ հոս, հոս պարպել իր մարմիններ,
 Հոս լըճացնէլ իր խօլահոս արիւններ.
 Մահաբեմերն (ուր միշտ պատրաստ Սատանին
 Մորթին վըրայ դանակներն յար կը սըրուին)
 կը պարպին հոս, հոս քաղաքին ճամբաներ.
 Հոս հիւանդի անկողիններն մահաստուեր՝
 Որոնց մէջ հէգ հոգին, ջերմի ցընորքէն՝
 կը համարի թէ վարն դագաղ կը շինեն.
 Հոս կը նետէ իր գահն արքան մոլեգին,
 Հոս կը նետէ լեռնամէջն իր բորենին,
 Հոս Բիւզանդիոնն ու Հռովմն ամէն սօս կեսար. —
 Հոս յաղթ արծիւն իր փետուրներ շանթաշար
 Այս է աշխարհս, ով Զօրեղներ: —

Դար գարէ

կը թաւալի մըղուած ուրիշ դարերէ.
 Եւ հազիւ դող մ'Յաւերթուծիւնը կը զգայ՝
 Իբրեւ նետուէր քար մ'ովկեանի մը վըրայ.
 կը պարպուին վարն անթիւ սեւ գագաղներ,
 Մըժեղներու հըսկայ երամ, տարուբեր,
 Անվերադարձ կը կորսուին ձորին մէջ.
 Ահա սիրտ մ'ալ չի բաբախեր, անկէ վերջ
 Ուրիշ մըն ալ, ուրիշ մըն ալ, զոհ, զոհ, զոհ,
 Ժամը Ժամին, րոպէ րոպէ: Եթէ, ո՛հ,
 Մէկտեղ բերուին սգաւորներուն արցունքներ,
 Ո՛վ Երկինք, քու ցասման շանթերդ մահաբեր
 Դեռ չէ՞ն մարեր: Եւ կը վիժին մարդիկներ
 Գիշերուան մէջ՝ երբ հազիւ հազ է սառեր
 Իրենց քաղցրիկ օրոցքներուն տաքութիւնն,
 Երբ որ աւաղ դեռ չէ սեւցած՝ մատերնուն
 Ամուսնական սուրբ մատանին. և կ'իյնան
 Մեռած, երբ դեռ մեղրալուսինն ըղձական
 Իրեն մահին վիճակին մէջ կը շողայ,
 կամ երբ, տարեց, դեռ գիտութեան պըղընձեայ
 Բերանն հազիւ հազ բանալու տագնապին
 Մէջ՝ կը դողան իրեն մատեր . . . կը սառնն:
 Յաւի, ողբի, ճիչերու մէջ, գէպ ի վար
 կը սայլաքին. հէգ թըռչուններ նետահար,
 Որ չէք գիտեր հարուածն ուրկէ եկաւ ձեզ,
 կը սարսըռաք, կը թաւալիք աղէկէզ,
 Եւ թըռիչնիդ ամփոփելով, շըւարած,
 Դուռնիդ կըծկած թեւերնուդ տակ, լուռ, սառած,
 Ձեր երգերուն արձագանգին մէջ, աւաղ,
 կ'անշընչանաք: Մութը կ'իջնէ միապաղաղ,
 Արտասուածոր պատանքին մէջ, հողին տակ,
 Արշալոյսի մ'ըստասելով կը քնանա՛ք . . .

Կու գայ Քրիստոս, կը մօտենայ ձեր շիրմին,
 Եւ վերքին մէջ մըխեւով մատն երկնային,
 Ձերին ճերմակ քարին վըրայ, անայլայլ,
 Արեւն գըրով մ'ան կը գըրէ:

— ՀԱՆԴԵՐՁԵԱԼՔ

*

Ամպի մը տակ լուսինն յանկարծ կը մարի,
 Կը լըռէ հոն, ամէն աստղեր մի առ մի
 Ասուպ կ'ըլլան, կ'ըլլան վարդերն ալ՝ վերքեր: —
 Ո՛վ անմնուն շիրիմ, դու որ անտարբեր,
 Ու երազկոտ կը նայիս դէպ ի երկին՝
 Մարդիկ այս օր, ո՛հ, գիր առ գիր լիզեցին
 Այդ բառը քու քարիդ վրայէ սըրբազան,
 Ահա ինչո՞ւ թէ ճերմակ է մնացած ան: —

Հ Ի Ի Ա Ն Դ Է

Հատուերին մէջ, իսակի մ'անկիւնը լըքուած
Թըշուա՞ռ պանդուխտ, հիւանդ է.
Խոնաւութիւնն անոր մարմինը չիթ չիթ
Գերեզմանին կը նետէ:

Բըժիշկ չունի. եղած գըրամն ալ հատաւ.
Յաւը ծանր է. — գըթութիւն:
Հոն չըկայ սիրտ մ'որ բարութիւնը քամէ
Անոր ծարաւ չըրթներուն:

Եւ ինքն իրեն մըտերիմներ կը ստեղծէ
Յընորքներուն մէջ ջերմին.
Իր վիճակին կարեկցող մէկը չունի
Բաց ի մամուկը որմին:

Մըթընշաղին մէջ կը մարմրի, կը հիւծի
Մըթընշաղի մը նըման.
Լըռութիւնն հոն կարծես դագաղ մը կ'երկնէ. —
Օրոցք՝ տունէն գերեզման:

Երիտասարդ է տակաւին, և փեսայ.
Պոլսէն մինչեւ Վան հեռու,
Հոն՝ հաց կ'ուզեն հարսն ու ծընողք, զի՛նք կ'ուզեն.
Դեռ շատ շուտ է մեռնելու:

Ան իր արիւնն իր քրտինքով կը շահէր . . .
Տէր, ինչ սըրտով կը կոտրես
Թեւն՝ որուն վրայ կը կըռթընին մանուկներ
Եւ ծընողքներ ձիւնագէտ:

Դուրսն արեւին, զեփիւռին տակ կ'ուռճանան
Բախտաւորներն աննիազ.
Արտին մէջ աստղն աւշի ելքին կը ժպտի.
Տէր, զինքն ինչո՞ւ կը մոռնաս:

Այդ բազումներն աշխատանքի համար են՝
Ո՛չ մահուան դէմ կըռուելու: —
Բախտը խուցին մէկ անկիւնէն կը խընդայ
Օձի ժըպտով մ'ահարկու:

Պիտի մեռնի. — խիստ մահացու հիւանդացաւ.
Եւ պատանքին մէջ երբեք
Պիտի չտանի սիրելիի մ'արցունքներն
Ու սեւ ուխտերն յուսաբեկ:

Պիտի մեռնի. — և իր բընիկ լուսնին տակ,
Հարսը սիրոյ ծարաւով՝
Պիտի զուր տեղ անոր դալուն ըսպասէ . . .
Խեղճ վանուհի, ապահով

Յոյսի ամէն խոստումներու վայելքին՝
Կը ծիծաղես աստղին հետ.
Մինչդեռ կեանքի երկընքին վրայ կը գծուի
Շանթը շողին գուգահետ:

Որո՞ւն համար շուշանն ու վարդ փոխ կու տան
Իրենց միացումն՝ այտերուդ.
Ինչո՞ւ Վանայ լիճն աստղերով կը վառի
Նախանձելով աչքերուդ.

Որո՞ւն համար հաջադիդ տակ կը պահես
Ըմբոստանքներն համբոյրին . . .
Վաղն, հէք ծաղիկ, պիտի ճամբորդ մը գուժէ.
— « Մէկ աչքը բաց Թաղեցին » —

ԱԻԱԶԱՆԻՆ ՋՈՒԿԵՐՈՒՆ

Մշտածողի մը նըման
Ջուրին միջեւ կը շրջէր:
Ալ գըծուած է ձեր սաճման,
Ո՛վ լողակներ խառուտիկ:

Հոս պիտի ալ չըգըտնաք
Անհուն, կապոյտ այն աշխարհ,
Որուն յորձանքն ու վըտանք
Կը կըտրէիք հեգնաբար:

Ձերին ճարպիկ թեւերով
Ազատութիւն, զուարթութիւն
Կը գըրկէիք անվըրգով,
Անգէտ նենգող խայծերուն . . .

Արհեստն արդ ձեզ կը պատէ, —
Աւազան մ'ի՛նչ ձեզի նեղ,
Շատըրուան մ'ալ կրանիտէ,
Եւ փոքրիկ ժայռ մը մէջտեղ՝

Որ գործ մըն է ձեռքերու: —
Այս է ահա ձեր աշխարհ.
Ամբողջ այս է, ո՛վ ազու
Բանտարկեալներս թըշուառ:

Երբ կը կայտուէք ջուրին վրայ՝
Կը զուարճանայ անխըռով
Անձնասէր մարդն՝ արծաթեայ
Պըղպըղակներն գիտելով:

Ո՛հ, ի բընէ չար է ան.
Իր հաճոյքին՝ իր փառքին
Կ'ուզէ զոհել ամէն բան.
Բըռնաւորն է աշխարհքին: —

. . . Այս սեւ ժայռին խոռոչներ
Ձեր շերիճներ պիտ' ըլլան,
Ուր կ'երկարին բողբոջներ
Բաղեղներու ցիրուցան.

Ուր ջրերուն թըրթումունք
Կու գան բախիլ մեղմօրէն,
Յընցըղկելով արտասուք՝
Ողբ ու հանգիստ կ'եղերգեն:

Ո՛վ իմ գըժբախտ անմեղներ,
Ճիշտ նըման է աշխարհս ալ
Ձեր այդ տեղին: Դէպ ի վեր
Կը ջանայ միտքս իմ ելլալ.

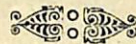
Կ'ուզէ ուրիշ մէկ աշխարհ
Ան գըտնելու, ուր անհուն
Ազատութիւնն իշխէ յար՝
Եւ անխարդախ բարութիւն:

Սակայն ի զուր: Լոկ բանտող
Գըծուծ նիւթեր կան չորս դիւ՝
Որ թռռիչներս աղամող
Կը ջախջախեն և հոգիս:

Առկայծ յոյսով մ'ո՛ւր կ'երթամ. —
Կ'երթամ նոյն տեղըս գացած. —
Հոս, կեանքն ու սեւ գերեզման
Իրարու ձեռք են տըւած:

Օր մը ձեզի պէս էս ալ
Պիտի էյնամ, ցուրտ, անշունչ,
Մոռացօնքի մէջ մըռայլ.
Հոս ամէն բան է անուրջ:

Պիտ' լօռ ըլլաք դուք, էս հող.
Բայց ինծմէն էք երջանիկ,
Զի վըրանիդ միշտ լացող
Գէթ շատըրուան մը ունիք:

ԱՐԻԻՆՈՏ ՃԻԻՂԸ

— « Հոն, ի՞նչ է ան՝ որ շուրթին վրայ ջրերուն
ինկած կու գայ, օրօրակումով մը կու գայ.
Մըխըրճելով մերթ ծըփանքին մէջ գնայուն՝
կարծես բոցերն իր կը մարէ ճակտին վրայ
վառուած կարմիր արեւմուտէն . . .

« Այսպէս հեւքոտ, դանդաղօրէն,
Ո՛վ մեծ գետին ջուրերն, արգեօք ձեր շըրթունք
ի՞նչ կը բերեն՝ որք լեռներու ապալեր
Քըղանցքներուն միշտ սըփռելով արտասուք՝
կարծես ցաւէ մ' կը խածխըծեն եղերքներ:

Ո՛հ, լըռութիւն. — ձեր լեզուէն չեմ հասկընար.
Մի՞ մըրմընջէք ինծի բաներ հոգէյոյզ,
Այլ, կըրկնակի վազքով, հասէք սըրավար՝
Նըման իմ կոյս կարօտակէզ օրերուս՝
Որոնք անձայն կ'անցնին կ'երթան . . .

« . . . Կանաչ ճիւղ մ'է ուղեւորն այն՝
Որ կը ծըփայ անդաստական, մոլորուն,
Յըցուած մէջտեղ փըրփուրներուն ըսպիտակ,
Ինչպէս լանջքիս վրայ կը ճօճի սուր դաշոյնն,
Որ բաժանումը մըխեց խոր, գըժընդակ: —

« Ո՛վ արմաւի թափառական ճիւղն, ըսէ,
Մէջն ալէյոյզ ճամբորդութեանդ ի՞նչ տեսար.
Կամ թէ սըրտիս՝ որ միշտ յոյսէն կը խուսէ,
Եւ պաշտումի մը բացական կու լայ յար,
Արդեօք դու ի՞նչ լուր կը բերես . . .

« Մարտի փառքին աւետիմն էս,
Մարտին՝ որ միշտ դաշտերէ գաշտ, լեռնէ լեռ
Կատողած կ'ոռնայ՝ ինչպէս որոտն երկնի վրան.
Հորիզոնին, ուր հազիւ իմ նայուածքներ
Կը թափառին, ան կը ձգէ քօղ մ'արեան:

« Քաջամարտիկը արդեօք ի՞նչպէս կ'ընէ
Ըսպառնանքին մէջ սուրերու փայլակին,
Կամ վրիժառու նիզակներէ, տէգերէ
Եւ լախտերէ ձեւակերպուած՝ մահաճին
Անտառներուն դէմ՝ յանդիման . . .

« . . . Ո՛հ, ի՞նչ մտածում է այս դաժան. —
Ըրբն այնպէս, սր իր վեհ կուրծքն ինձ համար
Այլեւս երբեք չըբաբախէ, չըյուսայ,
Որուն վըրայ հանգիստ կ'առնէր գըլուխս յար.
Լոկ այտերուս տակ ապրած էր անիկայ:

« Թէ, իր ձեռքէն կու գաս, բանբեր ալէխուով.
Ի՞նչ, պարզեցի՞ն սահմանէն ներս թըշնամւոյն
Դրօշակը սուրբ՝ զոր շինեցի իմ ձեռքով.

Կամ յաղթութեան ըրբն հանդէսը ցընծուն.
Խըմէց ան իր և իմ կենաց:

« Ան պաշտպանէ՞ց՝ ըսպաննուած
Ծընողքներու հէգ մանուկներն անտէրունչ,
Կամ դիւցազներ՝ ինկած միայն սեւ բախտէն.
Անոնց աչքին, թուրին փայլով թաթաւուչ,
Իր գըլթութեան փայլն ալ ցուցո՞ւց վեհօրէն: —

« Եթէ իր խրոխտ կորդակին հետ միասին
Յոխորտացիր, կամ պըճնեցիր յաղթական
Լանջապանակն. եթէ խիզախ ճակատին
Դու ծըփացիր, եկուր, եկուր սըրտիս վրա՛ն
Աճեցընեմ համբոյրով քեզ »: —

Ըսաւ: — Եւ բոց արեւուն պէս,
Որ մերթ կ'իջնէ ալիքներուն ծովին լուրթ
Կոյսն հակեցաւ, մեղմիկ, ջուրին վրայ պայծառ,
(Անդրադարձած թովիչ դէմքին իր՝ անփոյթ)
Եւ վեր հանեց խուսափուկ ճիւղը դալար:

Ու վեհերոտ, ինչպէս եղնիկ մը սիրուն,
Սուր ճիւղով մ'ետ ընկըրկեցաւ ան յանկարծ.
Մէկդի նետեց ձեռքերէն ճիւղը՝ որուն
Յից ծայրին վրայ, աւաղ, էին չորացած
Կարմիր արեան մը նետուածքներ . . .

Անոր համար գետը բօթբեր
Լըռեց կարծես, չըժըպտեցաւ արեգակ.
Խաշնահաւն ալ չերգեց երգն իր խընդուութեան.
Կարծես դըրին կարմիր դագաղ մ'աչքին տակ. —
Յատակը՝ տէգ, և կափարիչը՝ վահան: . . .

ՋՈՐՍ ՏԱՐԵԿԱՆԻ ՄԸ ՆԱՄԱԿԸ

Այս նամակն իմ եղբայրս է գրեր. քաղցր էակ՝
Որ փոքր է զեռ. Կն իր համար քօղ չունի,
Իր առջեւ դեռ մեծ գաղտնիքն է անդիմակ.
Երանուծեան ամէն երկինք՝ հոլանի՛:

Մերթ վարդերու, Թըռչուններու անուրջէ
Ոգիներուն հետ կը խօսի անարգել.
Փոքրիկ ձեռքով Թիթեռնիկներ կը կանչէ.
Կ'ուզէ աստղերն երկնի դաշտէն հաւաքել:

Երկամեայ էր՝ երբ զատուեցանք ալիւրալի.
Մեկնումին զիս դիտեց ապշած ու երկաշն,
Թէ ինքը էր կ'երթար, ես էր կը մնայի,
Եւ, ո՛հ, լացաւ. մարդն էր՝ շնորհքին տակ մանկան:

Արդ կը գըրէ: Այդ նամակն ես կ'ըմբըռնեմ.
Զայն կ'հասկընայ իմ սիրտըս լոկ յուսաթափ,
Իբրեւ թէ այդ գիրն անծանօթ ու նըսեմ՝
Մենք նոյն ատեն գըտնէինք, նոյն ըզգացմամբ:

Հորիզոն մ'հարկ է որ, ինքն ալ պաղ աղօտ,
Ձայն տայ նընջող արշալոյսին. Ե՛լ, ժամն է, . . .
Զեփեւ մ'որ թոյլ հունտին հըծծէ. Տո՛ւր ծըղօտ:
Մայր մ'որ տըղուն ըսէ. Քա՛լէ . . . Հայր մ'որ՝ Գրէ:—

. . . Եւ սա թուղթին մանուկ մ'հակեր է քընքուշ,
Մանկան վրայ հայր մը՝ ժըպտելով պէխին տակ. —
Ս՛յսպէս կ'իջնէ արշալոյսին ամալ մ'անուշ,
Արշալոյսն ալ ձիւնոտ դաշտին ըսպիտակ:

Ու գըրեր է: Տարօրինակ նըշաններ,
Գիծէր՝ որք ինձ թըւին երազ բեկբեկուն,
Ժըպտներով ցանուած քըսուած մեւաններ,
Բիծէր՝ գըրուած մանկան թափով մը նըկուն:

Սա միևնարի մըն է դեռ կէս մընացած՝
Ուր չ'ամփոփուիր հոգւոյ մ'աղօթքը համակ.
Հոն ծուռումուռ խաչափայտ մ'է զետեղուած՝
Ուր կը գամուի խեղանգամ մարդ մը մինակ:

Հոս տեղ թըռչուն մ'ուրուադըծուած է, լըռիկ,
Որուն երգերն իր շըրթունքներն են գողցեր.
Անգին կայ յօնք մ'առանց աչքի, թափառիկ,
Իսկ ասգին աչք մ'առանց յօնքի, մերկ, անտէր:

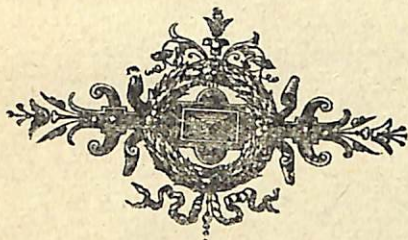
Սա կիսկատար գըմբէթ մըն է — ձիւնի վրայ —
Որ կը սքօղի ամպի մը տակ մեւանէ.
Վերջապէս հոն գոց կոկոն մ'է անիկայ՝
Որ, վարն, անոր ըստորագիրն կը գընէ:

Եւ էս ճաճանչ մը ասոնց մէջ կը գընանմ.
Պատկերական գըրութիւն մ'է՝ մենք որով
Կըրնանք կարգալ խորհուրդ-մանուկը վըսեմ՝
Մեր մուծ երկնի՝ աստղ մ'օրէ օր գընելով:

Պիտ՝ տարիներ կազմեն ամէն գաղափար՝
Երազը խոկ յօրինելով օրէ օր.
Մանուկը մարդ պիտի ըլլայ, գիծը՝ բառ,
Տըրուելով կրօնն՝ մարդուն, բառին ոտնաւոր:

Ան՝ այժմեան այդ գաղափարներն մի քանի
Ժողովեց երկրէս (թէ երկընքէն չի բերեր).
Ժողովեց իր մօր գըրկէն — գըպրոց կենդանի —
Գըգուող սիւքէն, ծաղիկներէն տարուբեր:

Սոխակն ուսոյց երգել, լալ՝ փուշը վարդին.
Ամփոփ թառած տատրակն ըսաւ. Կը նիրհէն:
Բարձին ծաթող լուսնակն ըսաւ. Կը ժըպտին:
Իր քունն հըսկող մայրն ալ ըսաւ. Կը սիրէն:

ԱՆՀԱԻԱՏԸ

Սեւ ագռաւի մը ետեւէն, զառ ի վար,
Արբշիւ հոգւով մ'ան կը վազէր ուժգնօրէն.
Հեշտանքի երգ մ'իւր շըրթունքին կը թըրթուար՝
Որ կը թովէ գաղտագողի քեզ իրէն:

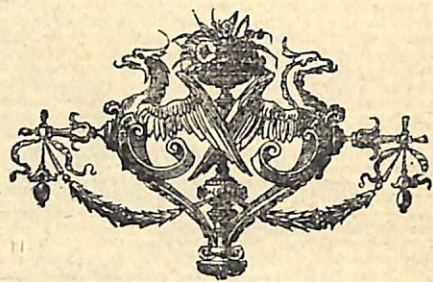
Անոր ըսի. — « Հոն, աղանին տեսա՞ր ան՝
Որ ագռաւին ներհակ թռիչքով կը սուրհար.
Սուրբ աղանին Անբըժութեան, Գիտութեան
Ու երկնային Միջոցներուն լուսատարը »: —

Ուղղեց այնպէս հեգնող ժըպիտ մը ինծի՝
Որ 'սեւ կ'ուզէր. — « Կատա՞կ կ'ընես »: — Եւ դարձաւ:
Ու կը վազէր, երբոր նորէն գոչեցի
Ետեւէն իր խօլ վայրէջքին սըրարչաւ.

— « Տեսա՞ր ծաղիկն՝ որ հակառակ վազքիդ՝ ան
Քեզ հակառակ կ'անցնէր կ'երթար, չըթուովի՛լ.
Ծաղիկն Յոյսի, Ճըճմարտութեան, Հեզութեան,
Որ է փըթթուն Արշալոյսին փըթթուն ծիւն »: —

Ան յուսաձառ փոյթով մ'հեծեց դառնօրէն.

— « Տեսայ . . . Ո՛չ է: Ո՛հ, ոտքերուս բուռն էջ
կեցընել ալ գըժուար է այս դարվարէն »: —
Եւ գահվիժեց, զերդ կոյր, կեանքին ճամբուն մէջ:

ԵՐԱՋ ԵՒ ԽՈՂ

Պառկած էի. խոր լըռութիւն. գիշեր էր . . .
Ճըրագս իւրէ պատերն արիւն կը ներկէր,
Ծանրացաւ մրափ մ'աչքերուս.

Մըտածումներըս երազի մէջ սուզան,
Եւ բիբերէս ամէն ճաճանչ լուսական
Կոպերուս վրայ տըւին խոյս:

Սեւ դէմքի մ'չեա ձեռք մը տեսայ մաշճիս քով. —
Կուրծքիս դըրաւ մատերը բոց եղունգով,
Սընդիկի պէս խորամուխ: —

Փայտ կըտրեցաւ լեզուս. վախցայ շէկ աչքէն:
Ես ճանչցայ զայն. — սատաններուն ամենէն
Կատաղին էր և էն թուխ:

Բացաւ բերանն՝ որուն մէջ լինդ միայն կար.
Իր ափսոսները խորտակուած էին վար

Իյնալու օրն երկընքէն . . .

Ըսաւ. — «Սըրտէդ, սըրտէդ քաշեւ էս եկայ
ԶԱյն՝ որուն տեղն իմ տեղըս պէտք է ըլլայ.
Տուր, ինծի տուր սէրդ իրեն »: —

Անկողնին մէջ թալթըլեցայ, ու երկու
Ձեռքով՝ սարսուռն բռնեցի թեւն ահարկու՝
ինծմէ անդին մըղէլով:
Մաքառեցայ Անոր համար, անկրօններ.
Խածեցի ձեռքն՝ որ զինքն ինծմէ կ'անջատէր.
Իր ոսոխին արիւնով՝

Ներկեցի շուրթս, և անցուցի ծարաւս հուր:
Դեւն երեսին կատղած պոռաց. — « Տեղի տուր՝
Թէ չէ ըզքեզ կը խեղդեմ.
Թոքերուդ տակ կը ճըմէմ սիրտդ անխնայ.
Ճերմակ սաւանդ վաղը կարմիր կը դառնայ.
Մահը կ'հանեմ քեզի դէմ:

« Ագռաւներու կեր կու տամ այդ սեւ աչքերդ.
Քաղցած օձի բերաններու երակներդ
կը յանձնեմ ես. — տեղի տուր:
կը գողնամ քարն գերեզմանիդ վըրայէ,
Որպէս զի մարդ ըզքեզ բընաւ չարտասուէ.
Անգուծ եմ, տես. — տեղի տուր »: —

Պիտի չըտամ: — Կըսմըտեցի, կըռփեցի
Թեւն՝ որ ոսկրերս կը խորտակէր զերդ խեցի,
Եւ մատերովս անխնայ,
Բըզիկ բըզիկ ճանկընթեցի դէմքն անոր,
Դողդըղացի, տառապեցայ քըրտնաթոր,
Եւ սուր ճիչով մ'արթընցայ . . .

Ահ, արթընցայ: — Եւ միտքըս շուտ մ'ըշտապեց
Սըրտին վըհին. գեռ Ան հոն տեղ էր անեղծ,
Եօթն արեւի նըման ջերմ:
Դեւն եղունգով լանջքըս շերտած էր տեղ տեղ.

Ուրախ էի՝ որ եղայ զրահ մ'արիւնհեղ
Անոր համար, Անոր դէմ:
Ո՞վ պիտի՝ կըրնար փետել հանել զԱյն սըրտէս՝
Ուր (ինչպէս աստղը կապոյտին ծոցէն ներս)
Ագուցուած է այնքան խոր:
Իր խարխալներն ալիք մըն ալ չի շարժեր,
Զի անհունին և բընութեան են կառչեր
Անոնց ճանկերը հըզօր.

Վասն զի եր սուրբ Խութեանն հաստատման՝
Բիւր բիւր աստղեր մէյմէկ հրաշէկ գամ եղան,
Եւ իր հետն ենք մէկ խըմոր.
Վասն զի սուրբ Աւետարանն իր ամէն
Մէկ էջով՝ միշտ ծորեց անոր երակէն
Արիւն մ'արեանս մեղաւոր: —

*

. . . Անգունդ մ'է Ան զոյգ որկորով անսահման՝
Որոնց մէկէն գուրս կը պոռթկայ Ապագան
Անցեալ եղած միւսին մէջ,
Եւ, կեդրոնն, ինքը ներկան է, որուն շուրջ
Ժամանակն իր ճիշտ ոլորտովն, անմըւունչ,
Կ'ընէ անդուլ ելեւէջ.

Եւ այսպէս, մեր աչքէն, մըտքէն խկ անդին,
Ան՝ իրեն չափ, իրեն միջեւ, իւրովին,
Ի յաւիտեան և անհուն.
Ան՝ Ամբողջն է, որուն անունն պարծանքով
կը յանձնէ այս մաքուր թուղթին սըրտին ծով՝
Որ իր հայլին է տրոփուն.

Թող գլորաշարը գողգոթէ՛ երբ անոր
 Սնուն օտուերն իշնան ձեռքին տակ անզօր •

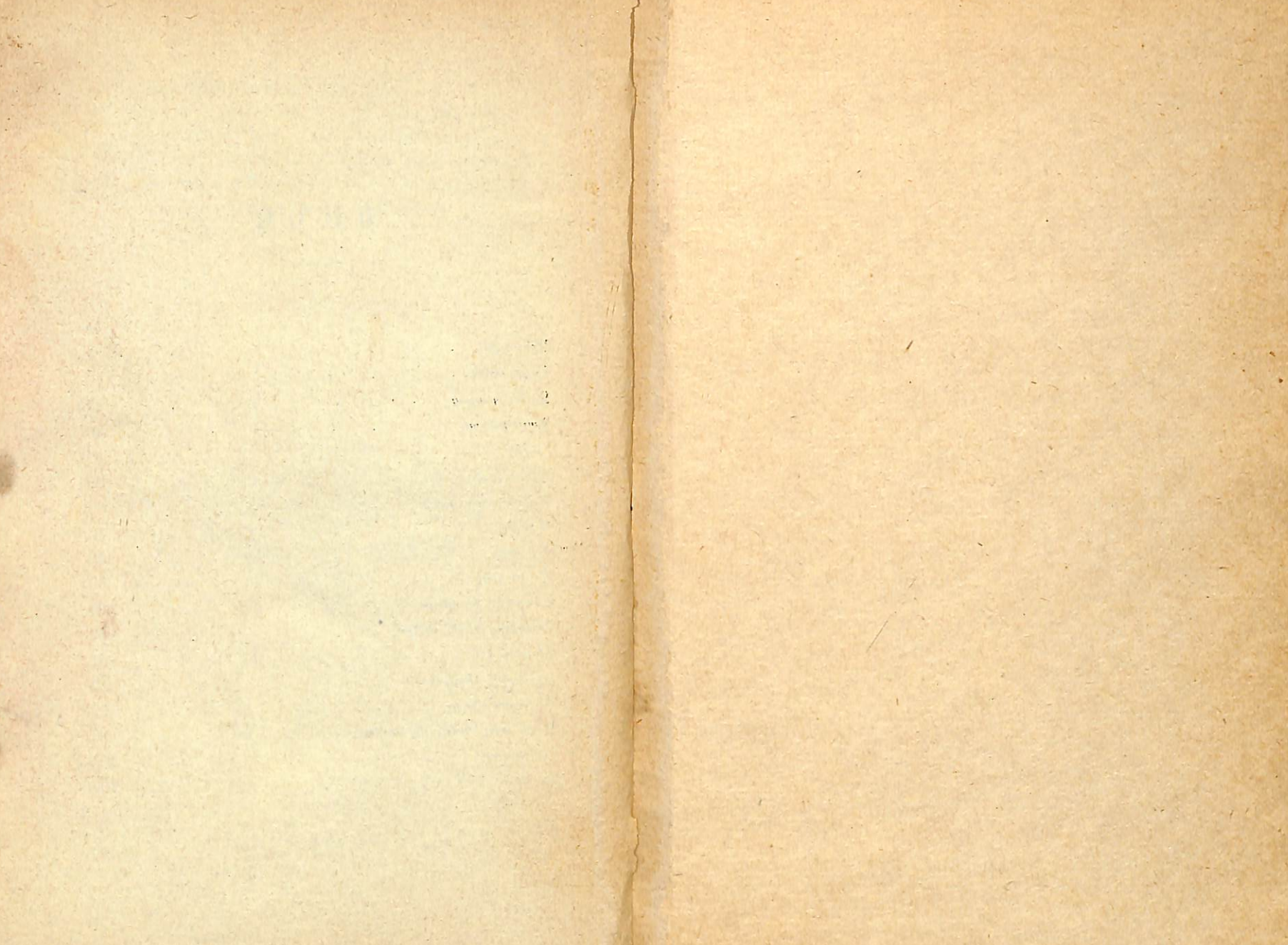
Չըշարէ՛ ծուռ կամ անտաօ . . .

Եւ մամուլն ալ՝ այդ անուան վրայ բըրտօղէն
 Թող չըճընչէ՛ թէ չէ կ'հերձի սեւ կուրծքէն,
 Վասըն զի ան է. — Աստուած: —

Յ Ա Ն Կ

	Էջ
Մուսային	7
Հայր օրհնէ	13
Ձիւնէ դադաղը	17
Դաստիարակ	25
Հաշիշ	29
Տղաք ներեցէք	33
Մոխիրներու առջեւ	39
Վշտին	45
Վիճակը	53
Մուրացիկը	59
Մեռածին համբոյր մը	65
Յաւերժութեան սեմին	69
Հիւանդ է	81
Աւազանին ձուկերուն	87
Արիւնոտ հիւղը	93
Չորս տարեկանի մը նամակը	99
Սնհաւատը	105
Երազ եւ խոհ	109

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0363456

57500/37